

Kultuuripärandi digiteerimine, digitaalsena kättesaadavuse ja säilimise tagamine

*Kas riik on teinud piisavalt selleks, et kasutada ära
tänapäevaseid võimalusi kultuuripärandi
säilitamiseks ja kättesaadavaks tegemiseks?*

Kultuuripärandi digiteerimine, digitaalsena kättesaadavuse ja säilimise tagamine

Kas riik on teinud piisavalt selleks, et kasutada ära tänapäevaseid võimalusi kultuuripärandi säilitamiseks ja kättesaadavaks tegemiseks?

Kokkuvõte auditeerimise tulemustest

Mida me auditeerisime?

Riigikontroll auditeeris Kultuuriministeeriumi tegevuse tulemuslikkust kultuuripärandi digiteerimise, pikaajalise digitaalse säilitamise ja digiteeritud kultuuripärandi kättesaadavuse tagamisel. Riigikontroll hindas, kui kaugele on 2008. aasta lõpuks jõutud arengukavas „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” seatud eesmärkide elluviimisega.

Miks on see maksumaksjatele oluline?

Eesti riigi põhiseaduslikuks ülesandeks on tagada eesti kultuuri säilimine. Kultuuripärandi digiteerimine ja digitaalsena pikaajaline säilitamine on üks peamistest vahenditest, mis teeb võimalikuks meie kultuuripärandi säilimise läbi aegade.

Eesti infoühiskonna arengukavas aastani 2013 on lähiaastatel planeeritud kultuuripärandi digiteerimisele kulutada erinevate arvestuste järgi 41–78 miljonit krooni. Sellele lisanduvad investeeringud ja tööjõukulud mäluasutustes.

Majanduslikus mõttes on aga kultuuripärandi digiteerimine, digitaalsena kättesaadavus/kasutatavus üheks oluliseks nurgakiviks teadmiste- ja loomemahuka majanduse arendamisel. Seepärast peab Euroopa Ühenduste Komisjon selle valdkonna edendamist oluliseks just eelkõige Euroopa konkurentsivõime parandamise seisukohalt. Samal põhjusel on kultuuripärandi digiteerimine ja digitaalsena kättesaadavus/kasutatavus ka oluliseks toeks Eesti majanduse arengule, mis omakorda on üheks aluseks Eesti maksumaksjate tulevasele heaolule.

Mida me auditi tulemusel leidsime ja järeldasime?

Auditi tulemusel selgus, et kultuuripärandi digiteerimisest ja selle olulisusest räägitakse riigi tasandil palju, kuid tegusid on siiani olnud vähe. Riik ei ole teinud piisavalt selleks, et tagada kultuuripärandi säilimine ning kasutada ära tänapäevaseid võimalusi. Olulisemad tähelepanekud on järgmised:

- Kultuuripärandi digiteerimise strateegiline planeerimine ja olemasolev koordineerimismehhanism ei tööta, mistõttu kannatavad eelkõige ministeeriumideüleised arendused – ühtne digitaalhooldla ja juurdepääsu portaal, mille loomine eeldab eri haldusalade koostööd paljude tehniliste, organisatoorse, juriidiliste ja ka semantiliste probleemide lahendamist. Mitmed asutused said auditi jooksul teada

käimasolevatest arendustest Riigikontrolli, mitte olemasoleva koordineerimismehhanismi kaudu.

- Kultuuripärandi digiteerimine on käivitunud suuremates Eesti mäluasutustes. Tänu senisele riigi toetusele on märkimisväärsete tulemusteni digiteerimises jõudnud eelkõige vähem ressursse nõudvate – tasapinnaliste kultuuripärandi objektide digiteerimisega (paberdokumendid, fotod, plakatid ja maalid) tegelevad mäluasutused. Kolmemõõtmeliste esemete ja filmide digiteerimist ei ole suudetud käivitada, mistõttu on suure osa unikaalse mäluasutuste hoidlatesse talletatud info kasutamine raskendatud ning teatud osa sellest ka reaalses hävimisohus. Digiteerimine oleks just osa audiovisuaalse kultuuripärandi jaoks ainus võimalus neid säilitada ning taasesitada.
- Digiteeritud kultuuripärandi pikaajaline säilimine ei ole tagatud, kuna alati ei kasutata säilitamiseks õiget tehnoloogiat ja säilitusformaate (kandjaid). Tehtud uuringud on ebapiisavad. Mäluasutustes (sealhulgas ka määratud kompetentsikeskustes) napib nii vahendeid kui ka oskusteavet digitaalse säilitamise korraldamiseks. Säilitamiseks kasutatakse sageli kirjutatavaid optilisi kettaid (CD, DVD) ja kontori serverite kõvakettaid, mis pole sobivad digitaalseks pikaajaliseks säilitamiseks.
- Digiteeritud kultuuripärandi pikaajaliseks säilitamiseks ei ole loodud piisavaid tingimusi. Keskne hoidla põhineb küll sobival tehnoloogial ning mahutab praeguseks kompetentsikeskustes digiteeritud materjali, kuid arvestades mäluasutustes säilitatava kultuuripärandi mahukust, võimalikku digiteerimise tempot ja ka tänapäeval juba digitaalsena sündivat kultuuripärandit, osutub hoidla aga tõenäoliselt juba lähiaastal ebapiisavaks. Samuti on keskse digitaalhoidla juures lahendamata teises geograafilises punktis säilitatava varunduse küsimus.
- Kultuuripärand on väheses mahus lihtsalt ja tänapäevaste vahendite abil (ka võrgupõhiselt) kättesaadav ja kasutatav. Planeeritud ühtse juurdepääsuportaali loomine ei ole siiani õnnestunud. Käivitunud on üksikud põnevad projektid, mille eeskuju võiks innustada riiki ka tegudes enam hariduslikke ja loomemajandusega seotud projekte toetama.

Mida me soovitasime?

Riigikontroll tegi kultuuriministrile järgmised olulisemad soovitused:

- Viia arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” eesmärgid ja nende saavutamiseks planeeritud meetmed vastavusse reaalsete võimaluste ning tähtaegadega. Selliselt oleks strateegilisest planeerimisest sisuliselt kasu.
- Koostöös majandus- ja kommunikatsiooniministriga tagada, et arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” asutuseülesed arendused ühtiksid „Eesti infoühiskonna arengukava 2013” rakendusplaanis olevate prioriteetsete tegevussuundadega. See annaks võimaluse saada selge ülevaate kultuuripärandi digiteerimise valdkonnas planeeritavatest ja teostatud arendustest ning nende maksumusest, paremini hinnata ja suunata läbiviidavaid tegevusi.

- Selgitada välja hävimisohus olev kultuuripärand ja tagada selle eelisjärjekorras digiteerimine ja pikaajaline digitaalne säilitamine.
- Tagada, et asutustes oleks välja töötatud selged prioriteedid (digiteerimistöõde järjekord), et piiratud ressursside kontekstis digiteeritaks olulisem (hävimisohus, kasutajatele vajalik) osa kultuuripärandist eelisjärjekorras.
- Otsustada, kas arendada välja kõik olemasolevad kompetentsikeskused või panustada väiksemale hulgale, kuid suurema jõudlusega keskuste arendamisele. Reguleerida täpselt kompetentsikeskuste tegevus: ülesanded, vastutus ning finantseerimispõhimõtted.
- Välja töötada detailne keskse digitaalarhiivi edasiarendamise ning haldamise mudel, mis sisaldaks teises geograafilises punktis varundamise võimalust, finantseerimise skeemi, eelarvet, ajakava ja tehnilist lahendust.
- Koostöös majandus- ja kommunikatsiooniministriga siduda kultuuripärandi digiteerimine loomemajanduse arendamisega ning kaasata sellega seotud projektid loomemajanduse programmidesse.

Kultuuriministri vastus: Minister on mõne Riigikontrolli ettepaneku juba ellu viinud või tegeleb osutatud küsimustega. Samas ei nõustu minister paljude Riigikontrolli leidude ja järeldustega ning teeb etteheiteid Riigikontrolli tööle. Muu hulgas nimetab kultuuriminister kallutatuks või vääraks Riigikontrolli järeldusi, mis ei lange kokku ministeeriumi seisukohtadega.

Kultuuriminister peab reaalseks kõikide arengukavas olevate eesmärkide täitmist. Minister ei nõustu Riigikontrolli kriitikaga korraldatud uuringute, koostatud digitaalhoidla projekti, sõlmitud lepingu kohta või teavitustegevuse ebapiisavuse kohta.

Ühelt poolt heidab minister ette, et auditiaruanne ei anna valdkonnast tervikpilti. Samas viitab minister korduvalt, et aruandes tegeletakse teemade või asutustega, mis ei kuulu Kultuuriministeeriumi valitsemisalasse.

Riigikontrolli hinnangul seisneb auditeeritu ja Riigikontrolli vaheliste eriarvamuste peamine põhjus Kultuuriministeeriumi leppimatuses asjaoluga, et Riigikontroll saab järeldusi teha üksnes tõendusmaterjalile tuginedes. Riigikontroll ei saa hinnanguid anda, tuginedes ainult ministeeriumi ametnike suusõnalistele väidetele, arvamustele ja hinnangutele, mida ei kinnita ükski dokument ega teine osapool. Lisaks ei tee Riigikontroll järeldusi mitte lihtsalt dokumentide olemasolu põhjal, vaid hindab ka nende sisu.

Riigikontroll rõhutab, et on tegevuste hindamisel lähtunud Kultuuriministeeriumi enda arengukavas „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” seatud eesmärkidest ega ole pannud ministeeriumile täiendavaid ülesandeid. Ministeerium on kultuuripärandi digiteerimise valdkonda mitmes strateegilises dokumendis (sh valitsusprogramm) nimetanud ise prioriteediks.

Riigikontroll tunnustab kultuuriministri veendumust, et püstitatud ülesannetega saadakse tähtaegselt hakkama, ja loodab, et ministeeriumi elavnenud tegevus selles valdkonnas jätkub ning ei keskendu ülesannete vormilisele täitmisele, vaid jõudu jätkub ka koordineeritud tegevuseks ja otsuste põhjendamiseks.

Majandus- ja kommunikatsiooniminister nõustus talle tehtud soovitusega.

Sisukord

Valdkonna ülevaade	6
Riiklik koordineerimine	9
Kultuuripärandi digiteerimise arengukavad ei lähtu tegelikest võimalustest	9
Eri valdkondade arengukavad ei ole omavahel kooskõlas	12
Digitaalse säilitamise nõukogu ei täida ülesandeid arengukava täitmise juhtija ja koordineerijana	14
Toetused kultuuripärandi digiteerimiseks Euroopa Liidu tõukefondidest on siiani jäänud tagasihoidlikeks	17
Kultuuripärandi digiteerimise hetkeseis mäluasutustes	19
Ülevaade digiteerimist vajavast kultuuripärandist on lünklik	19
Valdkondlike kompetentsikeskuste digiteerimistehnilised võimalused on väga erinevad	22
Kompetentsikeskused ei suuda lähiaastatel teistele mäluasutustele digiteerimisteenust pakkuda	23
Mittekompetentsikeskustest mäluasutuste potentsiaali on vähe kasutatud	24
Digiteeritud kultuuripärandi säilitamine	26
Puuduvad piisavad uuringud ja digitaalarhiivi projektdokumentatsioon	26
Võimalused digitaalse kultuuripärandi järjepidevaks säilitamiseks ei ole piisavad	28
Digitaalse kultuuripärandi kättesaadavus/kasutatavus	32
Uute juurdepääsu- ja kasutusvõimaluste loomine edeneb vaevaliselt	32
Eestis ei nähta seoseid kultuuripärandi digiteerimise ja selle kättesaadavuse tagamise ning loomemajanduse arendamise vahel	35
Õigusruumi oleks võimalik veel ajakohastada, et võimaldada digiteeritud materjali head kättesaadavust/kasutatavust	36
Riigikontrolli soovitusid ning kultuuriministri ja majandus- ja kommunikatsiooniministri vastused	40
Auditi iseloomustus	45
Auditi eesmärk	45
Hinnangu andmise kriteeriumid	45
Auditi ulatus ja käsitusviis	45
Riigikontrolli varasemaid auditeid kultuuripärandi valdkonnas	48

Valdkonna ülevaade

Kultuuripärand – ajaloolise, teadusliku, kunstilise, sotsiaalse, tehnoloogilise vms väärtusega objektid ja sündmused, mida säilitatakse tulevastele põlvkondadele. Käesolevas aruandes käsitletakse ainult mäluasutustes hoitavat kultuuripärandit.

Digiteerimine – analoogkujul objekti konverteerimine spetsiaalse riistvara abil digitaalsele kujule, mida saab arvuti abil töödelda.

Kas teadsite, et

Euroopa digitaalraamatukogu

(Europeana) on veebipõhine teenus, mille eesmärk on vahendada ühe portaali kaudu avalikkusele Euroopa raamatukogude, muuseumite ja arhiivide digitaalseid kogusid.

Ülisuure külastajate hulga (üle 10 miljoni päringu tunnis) tõttu oldi sunnitud teenus üsna pea pärast avamist novembris 2008 uuesti sulgema, et avada uus ja lihtsam versioon, mis tohutule huvile tehniliselt vastu peaks.

Kättesaadav aadressil
<http://dev.europeana.eu/>.

Mäluasutus – arhiiv (sh audio-visuaalne arhiiv), muuseum, raamatukogu

1. **Kultuuripärandi digiteerimine**, digitaalne säilitamine ning võrgukeskkonnas edastamine täidab rahvuskultuuri seisukohalt eelkõige kahte tähtsat eesmärki: parandada mäluasutuste valduses olevate ressursside kättesaadavust ning säilitada haruldasi ja hävimisohus materjale. Laiemas kontekstis võimaldab kultuuripärandi digiteerimine säilitada kogu Euroopa ja maailma ühist kultuurimälu ning teha selle tulevastele põlvkondadele nähtavaks ja kättesaadavaks. Lisaks pakub kultuuripärandi digiteerimine infoühiskonnas üha enam tähtsust omava majandusharu – loomemajanduse arendamiseks täiesti uudseid võimalusi.

2. Euroopa Komisjoni 2005. aastal vastuvõetud infoühiskonna strateegiast i2010 (European Information Society 2010) on välja kasvanud Euroopa digitaalraamatukogu (Europeana) loomise idee. Euroopa digitaalraamatukogu visioon on sõnastatud Euroopa Komisjoni 24. augusti 2006. a soovitusel „Kultuurimaterjali digiteerimine, sellele sidusjuurdepääsu tagamine ja selle digitaalne säilitamine“ (2006/585/EÜ). Soovitusel kohaselt on Euroopa digitaalraamatukogu eesmärgiks edendada Euroopa kultuuri- ja teaduspärandi (sh raamatud, ajakirjad, ajalehed, fotod, kaardid, maalid, muuseumieksponaadid, arhiividokumendid ja audiovisuaalsed materjalid) digiteerimist ning pakkuda üheainsa mitmekeelse portaali kaudu juurdepääsu nii raamatukogude, muuseumide kui ka arhiivide kogudele. Europeana avab uued võimalused kõigile kirjanduse-, kunsti-, teaduse-, poliitika-, ajaloo-, arhitektuuri-, muusika- ja kinohuvilistele Euroopa kultuuripärandiga tutvumiseks ning sügavuti uurimiseks. 2008. aasta lõpus avati Euroopa digitaalraamatukogu teenuse esimene prototüüp, mis võimaldab juurdepääsu vähemalt 2 miljonile üldkasutatavale digitaalsele objektile kõigist neljast **mäluasutuse** tüübist. Aastaks 2010 kavandatakse Euroopa digitaalraamatukogu vahendusel kättesaadavaks teha vähemalt kümme miljonit digitaalset objekti. Europeana tarbeks on andnud materjali üle 1000 kultuuriorganisatsiooni ja mäluasutuse kõigist 27 Euroopa Liidu liikmesriigist. Eestist saavad portaali kaudu esimeses etapis kättesaadavaks rahvusraamatukogu digitaalse arhiivi DIGAR kogud.

3. Eestis on eri ministriumide haldusalas olevad mäluasutused tegelenud kultuuripärandi digiteerimisega ning digitaalse kultuuripärandi loomisega alates 2000. aastate algusest. Praeguseks on märkimisväärsete tulemusteni jõudnud kümnekond suuremat mäluasutust. 2008. aasta sügise seisuga on suuremates mäluasutustes hoitava digitaalse kultuuripärandi kogumaht ca 76 terabaiti (TB), millest 3/4 moodustab Eesti Rahvusringhäälingu (edaspidi ka ERR) digitaalne audio- ja videomaterjal. Praegu hoiab ja säilitab oma digitaalset kultuuripärandit (kasutus- ja tagatiskoopiad) iga mäluasutus ise, peamiselt serverites ja/või optilistel plaatidel ning geograafiliselt ühes kohas (v.a Rahvusarhiiv ja Eesti Rahvusraamatukogu). Kultuuriministerium on sõlminud ERRiga lepingu keske digitaalhoidla rajamiseks mahus 100 TB. Digiteeritud ja digitaalselt loodud kultuuripärandile juurdepääsuvõimaluste loomiseni veebi vahendusel on jõudnud üksikud mäluasutused (vt tabel 1).

Tabel 1. Eesti suuremates mäluasutustes hoitava digitaalse ainese maht (TB), säilituslahendused ning juurdepääsu- ja kasutusvõimalused (seisuga september 2008)

Asutus	Andmetüüp	Maht (TB)	Säilituslahendus	Juurdepääsu- ja kasutusvõimalused
Eesti Rahvusringhääling	Filmid, video, heli, fotod	54	Tagatiskoopiad – lindirobotil, kasutiskoopiad – serveris, DVDdel, CDdel	Nii digiteeritud fotomaterjalidele, videomaterjalidele kui ka audio-materjalidele on loodud internetipõhine avalik juurdepääs. DVDd ja CDd eri saadetest, lavastustest ja filmidest
Eesti Rahvusraamatukogu	Trükised, veebi-väljaanded	8	Kasutiskoopiad – serveris, tagatiskoopiad – magnetlindil, tagatiskoopiad – Soomes, Mikkelis,	Juurdepääs rahvusraamatukogu e-kogudele ja e-teenustele toimub rahvusraamatukogu kodulehe kaudu; digitaalkogudele erinevate andmebaaside kaudu
Ajalooarhiiv (Rahvusarhiiv)	Perekonnanaloo allikad, ajaloolised kaardid, dokumendid	3	Kasutiskoopiad – serveris, tagatiskoopiad – serveris*	Digiteeritud allikaid sisaldav veebikeskkond Saaga, mis võimaldab kõigil huvilistel tutvuda enimkasutatavate ja huvipakkuvamate Rahvusarhiivi üksustes säilitatavate arhivaalide digitaalsete koopiatega
Filmiarhiiv (Rahvusarhiiv)	Fotod, heli, film	0,5	Kasutiskoopia – serveris, tagatiskoopia – serveris, kõik filmid – Soome Digilaboris	Kümme-kond taastatud Eesti filmi (sh 1938. a kroonikafilmid), mis on DVDdel kättesaadavad
Ennistuskoda Kanut	Fotod	1	Kasutiskoopiad – serveris, tagatiskoopiad – serveris ja DVDdel	Juurdepääs kolmele veebinäitusele ja ühe muuseumi kogudele virtuaalnäituste süsteemi (VNS) kaudu
Eesti Rahva Muuseum	Fotod, video, film	2	Kasutiskoopiad – serveris, tagatiskoopiad – optilistel kandjatel	Juurdepääs väiksele osale digiteeritud fotokogust
Eesti Kirjandusmuuseum	Trükised, fotod, video, film, heli	7	Kasutiskoopia – serveris, tagatiskoopia – serveris, DVDdel, CDdel	Kirjandusmuuseumi kodulehe kaudu on tagatud juurdepääs folkloori andmebaasidele ja vana-raamatu keskonnale GRAFO.

Kas teadsite, et

1000 KB = 1 MB,

1000 MB = 1 GB,

1000 GB = 1 TB,

1000 TB = 1 PB.

Üks A-4 dokument = 20–30 KB,

üks romaan = 500–1000 KB,

üks kvaliteetne pilt = 4–40 MB,

üks 100 minuti pikkune kinofilm (resolutsioonis 2K) = 2–10 TB,

2 TB = 2 000 000 MB ehk umbes kaks miljonit romaani vajab säilitamiseks sama palju mälumahtu kui üks film.

Kasutiskoopia – info uuendamise teel valmistatud koopia. Koopia tegemise eesmärgiks on tagada info võimalikult laialdane kasutatavus, vältides originaali sagedast kasutamist ja sellest tekkida võivaid kahjustusi.

Tagatiskoopia – originaali koopia selles leiduva teabe säilitamiseks ja taasesituseks juhul, kui originaal kahjustub või hävib.

				Veebipõhised projektid, kus digiteeritud kultuuriajalooline tekstiline materjal on seostatud sisu-põhiseks veebi-keskkonnaks (nt Kreutzwaldi „Kalevipoeg“, ERNI – Eesti kirjanduslugu tekstides 1924–1925, Noor-Eesti 100, RADAR).
Eesti Kunstimuuseum	Fotod, maal, skulptuur, graafika	0,5	Kasutuskoopiad – serveris, tagatiskoopiad – serveris, DVDdel, CDdel	E-kunstimuuseum – digitaalne pildipank, kust on võimalik näha, otsida ja tellida Eesti Kunstimuuseumi kogudesse kuuluvaid kunstiteoseid.
Kokku		76		

Allikad: Riigikontroll, Kultuuriministeerium

Riiklik koordineerimine

Arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“

Eesmärk 1: toimib koordineeritud ühistegevus digitaalse kultuuripärandi loomisel, säilitamisel ja kasutamisel.

Näitajad:

- on loodud ametkondadevaheline koordineerimisvõrk,
- mäluasutuste vahel toimib kooskõlastatud tööjaotus digiteerimisel,
- digiteerimisel peetakse silmas standardeid ja kvaliteedinõudeid.

4. Kultuuripärandi digiteerimist on Eestis nimetatud üheks riiklikuks prioriteediks mitmes strateegilises dokumendis: „Infopoliitika põhialused aastateks 2004–2006”, „Vabariigi Valitsuse 2007.–2011. aasta tegevusprogramm”, „Eesti infoühiskonna arengukava 2013”, „Kultuuriministeeriumi strateegiline arengukava 2009–2012”, „Eesti kultuuripärandi hoidmise ja väärtustamise strateegiline arengukava aastani 2030 (ettevalmistamisel)”.

5. Valdkonna arendamist on siiani juhtinud Kultuuriministeerium koostöös Riigikantselei, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga. Asutuste asjakohase koostöö koordineerimiseks on Kultuuriministeerium moodustanud kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu (edaspidi ka nõukogu) ning nimetanud teatud mäluasutused (Eesti Rahvusraamatukogu, Rahvusarhiivi struktuuriüksused: Ajalooarhiiv ja Eesti Filmiarhiiv, ennistuskoda Kanut, Eesti Rahvusringhääling, Eesti Rahva Muuseum) valdkondlikeks kompetentsikeskusteks.

6. Digitaalse kultuuripärandi valdkonna koordineerimist alustas Kultuuriministeeriumi juurde loodud raamatukogude, muuseumide ning arhiivide kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu, kelle algatusel ja osalusel valmis 2003. aastal Eesti kultuuripärandi digitaalse säilitamise riiklik strateegia aastateks 2004–2007. Valdkonna koordineeritud arendamiseks ning strateegia elluviimiseks moodustati eri mäluasutuste juhtidest/spetsialistidest ning Kultuuriministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Riigikantselei ametnikest koosnev kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu. Lisaks moodustati aastatel 2003–2006 mitmed töö- ja eksperdirühmad. Kultuuriministeeriumi poolt lisafinantseerimiseks kavandatud riiklik programm jäi käivitamata.

Kultuuripärandi digiteerimise arengukavad ei lähtu tegelikest võimalustest

7. Esimese Eesti kultuuripärandi digitaalse säilitamise strateegia rakendumise perioodil 2004–2007 viidi ellu kaks olulist valdkondlikku arendustegevust: töötati välja **metaandmete** standardloetelud ja käivitati kompetentsikeskuste töö. Suuremad ülesanded – ettevalmistustööd ulatuslikuks kultuuriväärtuste digiteerimiseks, digitaalarhiivi loomine ja kasutamine – jäid aga täitmata ning kanti üle järgmisse arengukavasse „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“.

8. 2006. aastal hakati Kultuuriministeeriumi eestvõtmisel looma uut kultuuripärandi digiteerimisega seotud arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010”. Rahandusministeerium ei kooskõlastanud Kultuuriministeeriumi taotlust algatada uus arengukava, sest valdkonda oli käsitletud piisavalt põhjalikult mitmes Vabariigi Valitsuse heaks kiidetud dokumendis ning loodava arengukava temaatika oli võimalik integreerida juba olemasolevatesse arengukavadesse – „Eesti Infoühiskonna arengukava 2013”, „Elukestva õppe strateegia 2005–2008”, „21. sajandi Eesti muuseumid. Arengu põhisuunad 2006–2015” ning selle rakendusplaan 2006–2010. Kuna Kultuuriministeerium ei suutnud Rahandusministeeriumile valdkonna ministeeriumideülelele tasandile viimise olulisust ning sellest lähtuvalt strateegilise arengukava

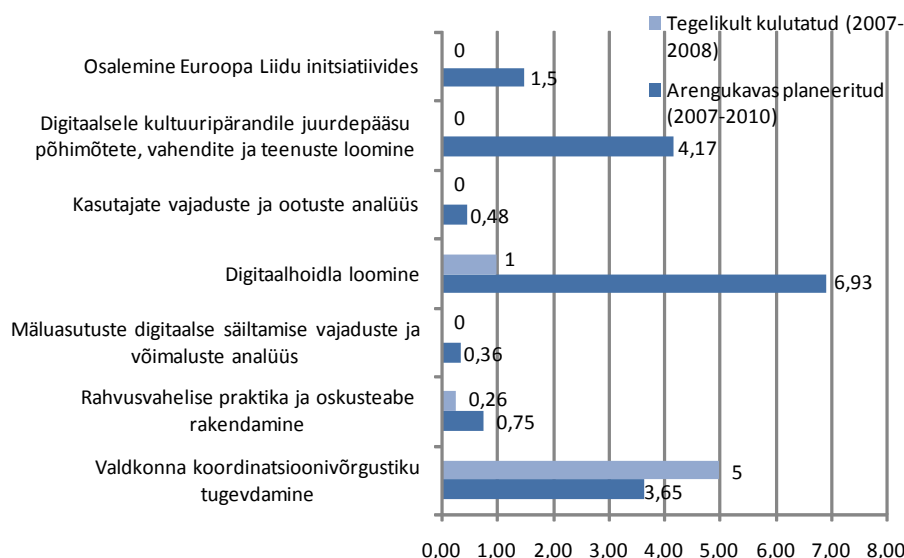
Metaandmed on mingeid andmeid kirjeldavad andmed ehk nn andmed andmete kohta. Täpsemalt mõistetakse nende all mingit objekti või tegevust kirjeldavaid struktureeritud andmeid, mille sisuks on objekti ajalugu ja mitmesugused karakteristikud ning mille kogumise eesmärgiks on objekti kasutatavuse ja usaldusväärsuse tagamine.

loomise vajadust piisavalt põhjendada, kinnitas kultuuriminister dokumendi valdkonnasiseseks arengukavaks.

9. Arengukavas „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ püstitatud eesmärkide elluviimisega peaks 2010. aastaks olema enamik kultuuripärandi digiteerimise, pikaajalise digitaalse säilitamise ja kultuuripärandi kättesaadavusega/kasutatavusega seotud probleemidest lahendatud. Mäluasutustes korraldatud intervjuude ning arengukava kahe esimese aasta jooksul tehtu põhjal võib väita, et püstitatud ambitsioonikate eesmärkide saavutamine nii lühikese aja jooksul (neli aastat) pole reaalne. Kultuuripärandi digiteerimiseks ning selle pikaajaliseks säilitamiseks vajalik tehnoloogia on kallid, valdkondlike teadmiste ja oskustega spetsialistide napib ning nende juurde koolitamine võtab aastaid.

10. Kultuuriministeeriumi eelarvest on 2007.–2010. arengukava elluviimiseks ette nähtud ca 18 miljonit krooni, millest finantseeritakse asutusteüleseid tegevusi (nt kultuuripärandi portaali ja digitaalarhiivi loomine, standardite väljatöötamine), aga ka Kultuuriministeeriumi haldusalasse kuuluvate kompetentsikeskuste materiaalsete ja immateriaalsete varade soetamist. Riigikontrolli hinnangul ei ole ressursside vajaduse prognoos arengukava elluviimiseks realistlik, meetmete rahastamise plaani kokku panemisele ei eelnenud põhjalikku analüüsi. Kahel esimesel aastal ei lähtunud reaalne rahastamine arengukavas paika pandud prioriteetidest. Arengukava strateegiliste eesmärkide elluviimisega seotud kolmest kõige ressursimahukamast meetmest – digitaalarhiivi loomine (6,9 mln), digitaalse kultuuriportaali loomine (4,2 mln) ning valdkonna koordineerimisvõrgustiku tugevdamine (3,7 mln) – on arengukava elluviimise kahe esimese aasta jooksul raha eraldatud eelkõige valdkonna koordineerimisvõrgu tugevdamisele (joonis 1). Selleks on kahe aasta jooksul ettenähtud 2,9 miljoni krooni asemel eraldatud juba u 5 miljonit krooni. Suure enamuse (4,9 miljonit) sellest summast moodustavad kahele Kultuuriministeeriumi valitsemisalasse kuuluvale kompetentsikeskusele eraldatud toetused. Sellega on juba ka ületatud kogu arengukava elluviimiseks esimesele meetmele ettenähtud rahaliste vahendite maht (joonis 1).

Joonis 1. Arengukava elluviimiseks 2007.–2008. aastal eraldatud summade ja kogu arengukava elluviimiseks planeeritud summade võrdlus meetmete kaupa (mln kr)

Allikad: Kultuuriministeerium; Riigikontroll

LTO (Linear Tape-Open) – magnetlindil põhinev suuremahuliste andmete säilitustehnoloogia. Numbrid lühendite LTO1, LTO2, LTO3, LTO4 taga märgivad vastavat salvestustehnoloogia põlvkonda, kus iga uue põlvkonna puhul on lindi infomahutavus kahekordistunud.

11. Probleeme on olnud eelkõige tugevat asutuseülese tasandi koordineerimist vajavate meetmete – digitaalhoidla ja ühtse juurdepääsu portaali loomine – ettevalmistamisega. Digitaalhoidla loomiseks on Kultuuriministeerium 2008. aasta maikuu eraldanud Eesti Rahvusringhäälingule 1 miljon krooni, et soetada LTO-4 lindirobotist ja varundusserverist koosnev andmete varundussüsteem. Samas ei ole hoidla loomisele eelnema pidanud uuringud piisavad ning pole koostatud hoidla haldamise ja toimimise mudelit (strateegilises eesmärgis välja toodud näitajad, mis annaksid aluse hinnata eesmärgi saavutamist). Digitaalsele kultuuripärandile juurdepääsu ühtsete põhimõtete, reeglite, vahendite ning teenuste väljatöötamisega pole veel alustatud. Siiani puudub ka selge visioon, milline peaks planeeritav juurdepääsuportaal olema. Praeguseeni on piiratud lihtsamate eelanalüüsi ja planeerimist mitte-eeldavate tegevustega (nt toetuste eraldamine kompetentsikeskustele digiteerimiseks vajaliku tehnilise baasi ajakohastamiseks, osalemine rahvusvahelistes projektides, digiveebi loomine).

12. Arengukavas „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ võetud eesmärgid, mis eeldaksid konkreetset tulemust, on sarnaselt eelmise arengukavaga väga ambitsioonikad ning nende täitmine aastaks 2010 selliselt, et mäluasutustele ning info tarbijatele sellest olulist kasu oleks, pole reaalne.

13. **Riigikontroll soovib kultuuriministril** viia arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ eesmärgid ja nende saavutamiseks planeeritud meetmed vastavusse reaalsete võimaluste ning tähtaegadega. Selliselt oleks strateegilisest planeerimisest sisuliselt kasu.

Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium peab realseks kõikide arengukavas olevate eesmärkide täitmist. Esialgelt kavandatud arengukava finantsplaan vaadatakse tervikuna üle ning korrigeeritakse.

MuIS – muuseumide tsentraalne veebipõhine info(arvestus)süsteem, kus museaale puudutav info on nii uurijatele kui ka üldsusele hõlpsasti kättesaadav.

Eri valdkondade arengukavad ei ole omavahel kooskõlas

14. Digitaalse kultuuripärandi kaitsmine ja säilitamine ning kõigile huvilistele kättesaadavaks tegemine nüüdisaegsete IT-lahenduste abil on olnud üheks prioriteediks ka Eesti riigi infopoliitika elluviimisel. „Eesti infopoliitika põhialuste” 2004. aastal vastu võetud jätkudokument „Infopoliitika põhialused aastateks 2004–2006” nägi ette luua Kultuuriministeeriumi vastutusel rahvuslik andmebaas (e-kultuur), et koguda kokku rahvuslik inforessurss, arendada välja infoteenused ning luua digitaalsed arhiivid. Enamik nimetatud perioodiks kavandatud ülesannetest jäi täitmata. Infopoliitika tegevuskava põhjal oleks näiteks 2006. aasta lõpuks pidanud toimuma digitaalarhiivi süsteemi projekteerimine ja tehnilised ettevalmistustööd ulatuslikumaks kultuuriväärtuste digitaliseerimiseks ning projekti **MuIS** lõplik juurutamine.

15. „Eesti infopoliitika põhialuste 2004–2006” edasiarenduses „Infoühiskonna arengukava 2013” on seatud eesmärgiks viia aastaks 2013 valdav osa eesti kultuuripärandist digitaalsele kujule ja teha see kõigile ühiskonnaliikmetele kättesaadavaks. Rahandusministeeriumi üheks konkreetseks ettepanekuks oli, et Kultuuriministeerium valdkonna arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” koostamise asemel täiendaks „Eesti infoühiskonna arengukava 2013”, mis seab eesmärgid ning määrab meetmed ja tegevussuunad infoühiskonna kui terviku arendamisel pikas perspektiivis. Prioriteetide aluseks on Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm aastateks 2007–2011, mis seab eesmärgiks kiirendada kultuuripärandi (sh kohalik tele- ja raadiotoodang) digiteerimist, muutes seeläbi Eesti kultuuripärandi kättesaadavaks igale huvilisele kogu maailmas. Nimetatud eesmärkide elluviimiseks on sätestatud Eesti infoühiskonna arengukava 2013 rakendusplaan (vastutajaks majandus- ja kommunikatsiooniminister), mis omakorda on kaetud arengukavaga „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010”.

16. Arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” pole integreeritud Rahandusministeeriumi soovitatud viisil infoühiskonna arengukavaga. Aruande põhjal, mida Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium esitas Vabariigi Valitsusele Eesti infoühiskonna arengukava 2013 rakendusplaani 2007–2008 täitmise kohta 2007. aastal, ning Kultuuriministeeriumi valdkondliku arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” 2007. aasta tegevuskava põhjal selgub, et Kultuuriministeeriumi eelarvest on 2007. aastal eri arengukavades kultuuripärandi digiteerimise, säilitamise ja inimestele kättesaadavaks tegemise eesmärgil ellu viidud eri arendusi (tabel 2).

Tabel 2. Aastal 2007 arengukavades ette nähtud tegevused, mis olid seotud kultuuripärandi digiteerimise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemisega

Eesti infoühiskonna arengukava 2013		Digitaalne kultuuripärand 2007–2010	
Prioriteetsed tegevused koos saavutatud tulemusega	Maksumus (kr)	Prioriteetsed tegevused koos saavutatud tulemusega	Maksumus (kr)
Projekt MuIS	1 062 000	Digitaalse kultuuripärandiga seotud tööde ja projektide koordineerimise ja projektide koordineerimise ja projektide koordineerimise jaoks loodi veebikeskkond .	132 000
Rahvaraamatukogude elektroonilise laenutuste arvestuse süsteemi URRAM arendamine ja täiustamine	ca 600 000	Kompetentsikeskuste arendamine – rahvusraamatukogu digiteerimisprojektide toetamine ja ennetuskatsete Kanut tehnilise baasi ajakohastamine	1 822 000
Kokku	1 662 000		1 954 000

Allikas: Eesti infoühiskonna arengukava 2013 rakendusplaani 2007–2008 täitmise aruanne; arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ 2007. aasta tegevuskava

17. Infoühiskonna arengukava täitmise aruande põhjal oli Kultuuriministeeriumi 2007. aasta prioriteetseks tegevuseks kultuuripärandi digiteerimise valdkonna arendamisel endiselt projekt MuIS, mis dokumendi „Infopoliitika tegevuskava aastaks 2006“ põhjal oleks pidanud 2006. aastal olema lõplikult juurutatud. Tegelikult toimus 2008. aasta jooksul süsteemile üleminek esimestes muuseumides ning Kultuuriministeeriumi hinnangul on hiljemalt 2009. aasta II poolel infosüsteemi kasutamine kõigis Eesti muuseumides igapäevane tegevus. Museaale puudutava info avalikkusele kättesaadavaks tegemist „Virtuaalmuuseumi“ e-teenuse kaudu on aasta-aastalt edasi lükkunud.

18. Valdkondliku arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ elluviimisel oli Kultuuriministeeriumi olulisemaks tegevuseks 2007. aastal aga eraldada toetust kahele mäluasutusele nüüdisaegse digiteerimistehnilise baasi soetamiseks ning luua digitaalse kultuuripärandiga seotud veebikeskkond. Infoühiskonna arengukavas prioriteetseks peetud projektid – MuIS ja URRAM ei ole valdkondliku arengukavaga seotud.

19. Kultuuriministeeriumi sellises tegevuses digiteerimise valdkonna arendamisel on raske näha ühtset, eesmärgipärast ja süsteemset toimimist. Eri aruannetes ühe eesmärgi all ellu viidavad tegevused ei anna terviklikku ja arusaadavat ülevaadet ei Kultuuriministeeriumi planeeritavatest ega teostatud asutuseüledest arendustest ega digiteerimise valdkonna tegelikust finantseerimisest aastate jooksul.

20. **Riigikontroll soovib kultuuriministril ning majandus- ja kommunikatsiooniministril tagada, et arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ asutusele arendused ühtsiks** „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaanis olevate prioriteetsete tegevussuundadega. See annaks võimaluse saada selge ülevaade kultuuripärandi digiteerimise valdkonnas planeeritavatest ja teostatud arendustest ning nende maksumusest, paremini hinnata ja suunata läbiviidavaid tegevusi.

Kultuuriministri vastus: 30. novembril 2006 valitsuses heaks kiidetud „Infoühiskonna Arengukava 2013” dokumendis näeb tegevusvaldkond I ette isikukeskse ja kaasava ühiskonna arendamise. Nimetatud tegevusvaldkonna tegevussuunana on kirjeldatud kultuuripärandi digitaliseerimine, selle digitaalne säilitamine ja inimestele kättesaadavaks tegemine interneti vahendusel ning integreerimine eÕppe keskkonnaga.

Tegevussuuna eest on märgitud vastutajaks Kultuuriministeerium. Mõõname, et kuna arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” ei õnnestunud Rahandusministeeriumi vastuseisu tõttu kinnitada valdkonna arengukavana, siis võiks „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“-s märkida täiendavalt vastutavatena ka teised asjasse puutuvad valitsusasutused. „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaanis on meie hinnangul kirjeldatud kõik olulised ja prioriteetsed arengusuunad (nt digitaalhoidla, digitaalsele kultuuripärandile juurdepääsu põhimõtete, vahendite ja teenuste ning digitaalse sisu loomine), seega on mõlemad arengukavad omavahel kooskõlas. Juhime Riigikontrolli tähelepanu asjaolule, et „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaani on igal aastal ajakohastatud, kuid Riigikontrolli auditis toodud märkused puudutasid 2007. aastat käsitlevat dokumenti.

Riigikontrolli kommentaar: Eri aruannetes ühe eesmärgi (kultuuripärandi digitaliseerimine, selle digitaalne säilitamine ja inimestele kättesaadavaks tegemine interneti vahendusel ning integreerimine eÕppe keskkonnaga) all ellu viidavad tegevused ei anna terviklikku ja arusaadavat ülevaadet ei Kultuuriministeeriumi planeeritavatest ega teostatud asutuseüledest arendustest ega digiteerimise valdkonna tegelikust finantseerimisest aastate jooksul. Kuna Kultuuriministeeriumi enda väitel ei ole rahvaraamatukogude elektroonilise laenutuste arvestuse süsteem URRAM üldse seotud ja muuseumide infosüsteem MuIS on kaudselt seotud kultuuripärandi digiteerimise valdkonnaga, on Riigikontrolli hinnangul eksitav näidata neid ministeeriumi infotehnoloogilisi arendustegevusi „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaani täitmise aruannetes digiteerimise valdkonna all prioriteetsete tegevustena.

Majandus- ja kommunikatsiooniministri vastus: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium nõustub kontrolliaruande eelnõu punktis 20 toodud soovitusega. Samas peame vajalikuks märkida, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium saab „Eesti infoühiskonna arengukava 2013” rakendusplaani lülitada Kultuuriministeeriumi valdkonda kuuluvaid tegevusi ainult Kultuuriministeeriumi-poolsete vastavate algatuste olemasolul.

Digitaalse säilitamise nõukogu ei täida ülesandeid arengukava täitmise juhtija ja koordineerijana

21. Kultuuripärandi digitaalse säilitamise riikliku strateegia 2004–2007 elluviimiseks moodustati 2004. aastal kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu, mille ülesandeks sai juhtida Eesti kultuuripärandi digiteerimist ning kavandada digitaalse kultuuripärandi haldamise, kasutamise ja säilitamisega seotud tegevusi. Valdkonna juhtimine ja koordineerimine jäi nõukogu ülesandeks ka järgmise arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” kohaselt. Kultuuriministri 17.06.2004. a käskkirjaga nr 120 kinnitati nõukogu töökord esimese strateegia elluviimiseks. Uue arengukava põhimõtete rakendamiseks

töökorda kehtestatud pole. Nõukogu koosneb eri mäluasutuste juhtidest/spetsialistidest ning Kultuuriministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Riigikantslei ametnikest.

22. Arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” järgi peetakse nõukogu ülesandeks ühelt poolt juhtimist ja koordineerimist, „et tagada digiteerimisprojektide rahastamine ja jätkusuutlikkus, et teha kooskõlastatud ja ühiselt mõttekaid investeeringuid valdkonna arendamisse, et vältida tööde ja kulutuste dubleerimist“. Teisalt nimetatakse seda Kultuuriministeeriumi juures tegutsevaks nõuandvaks organiks, mis „on pannud aluse asutuste infovõrgustiku loomisele digitaalse kultuuripärandi valdkonnas ja arendab kultuuripärandi digitaalse säilitamise riiklikku strateegiat“. Selliselt on juba nõukogu lähteülesandesse sisse kirjutatud rollikonflikt. Praktikas ei saa nõukogu olla samaaegselt juhtija ja nõuandja. Nii jäetakse defineerimata vastutus ja täpsed kohustused. Juhtiv organ peaks arengukava elluviimise ja täiendamise eest vastutama, kuid seda ei saa teha nõuandev kogu.

23. Nõukogu aktiivne tegevus on viimasel kahel aastal vaibunud. Kui varem peeti kinni nõukogu moodustamisel määratud korrast ja käidi koos umbes kord kvartalis, siis 2007. aastal korraldati kaks koosolekut ning 2008. aastal oli üks ametlik kokkusaamine. Riigikontrolli küsitlusest nõukogu liikmete hulgas ning intervjuudest selgus, et ametlikult kokku kutsutud koosolekute vahel on toimunud ka mõned üksikud mitteformaalsed arutelud.

24. Nii Riigikontrolli küsitlusest kui ka intervjuudest tuli välja, et tegelikkuses kaasatakse nõukogu liikmeid arengukava elluviimiseks vajalike ülesannete täitmisel vähe. Enamiku nõukogu liikmete hinnangul pole nõukogu kahe esimese aasta jooksul talle pandud arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” elluviimise seisukohalt oluliste ülesannete täitmisel osalenud: osa ei võetud järgmise aasta (nt 2007–2008) rakendusplaani/tegevuskava koostamisest, arengukava täitmise aastaaruande (nt 2007) koostamisest ega järelevalvest. Nõukogu liikmed ei puutu ka kokku arengukava iga-aastase eelarvejaotuse väljatöötamisega. Arengukava elluviimiseks ettenähtud ressursside mahu ja jaotumisega 2007.–2008. aastaks on kursis ainult nende kahe kompetentsikeskuse nõukogu liikmed, kelle asutus on viimasel kahel aastal arengukava elluviimiseks toetust saanud.

25. Nõukogu liikmed peavad küll digiteerimise valdkonnas asutusteülest koordineerimist ja infovahetust korraldava nõukogu ellukutsumist väga vajalikuks, kuid tõdevad, et praeguseks on sellest saanud pigem ühiskondlikel alustel tegutsev formaalne kokkusaamise ja infovahetuse platvorm, mille tööd ei saa pidada väga tulemuslikuks. Nõukogus, mis seob digitaalse kultuuripärandi eri valdkondade ning eri ministeeriumide haldusalasse kuuluvate asutuste esindajaid, peaks toimuma valdkonna asutuseüleste projektide – digihoidla ja portaal – planeerimise ja arendamisega seotud oluliste probleemide arutelu ning otsuste vastuvõtmine. Kompetentsikeskuste loomine ning digiteerimise metaandmete väljatöötamine, mida nõukogu liikmed peavad viimaste aastate kõige olulisemateks valdkondlikeks arendustegevusteks, jäid eelmisesse – digitaalse säilitamise riikliku strateegia 2004–2007 rakendumise perioodi.

Kas teadsite, et

kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu täidab arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010” alusel järgmisi ülesandeid:

- koostab järgmise aasta rakendusplaani,
- teeb järelevalvet,
- moodustab töörühmad eesmärkide saavutamiseks vajalike meetmete elluviimiseks,
- koordineerib töörühmade tööd,
- koostab arengukava täitmise aastaaruanded ja lõpparuande.

26. Tegevuse raugemine iseloomustas ka teist Kultuuriministeeriumi moodustatud nõukogu – raamatukogude, muuseumide ning arhiivide kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu. Audituaruandes „Teadus- ja arhiivraamatukogude komplekteerimine“ juhtis Riigikontroll tähelepanu, et kuigi nõukogu ülesandeks oli koordineerida kultuuriväärtuste säilitamisprobleemide lahendamist Eestis (sh kuulumine tööühma, mis koostab Eesti kultuuripärandi hoidmise ja väärtustamise arengukava aastani 2030), harvenesid liikmete kokkusaamised aasta-aastalt. Nõukogu tegevus lõpetati pärast Riigikontrolli auditit.

27. Riigikontroll on seisukohal, et kultuuripärandi säilitamise valdkonnaga seotud nõukogude tegevus ei ole hästi korraldatud. Raamatukogude, muuseumide ning arhiivide kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu saadeti 2008. aasta kevadel laiali. Kuna kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu tegevus on siiani täpselt reguleerimata ning nõukogul puuduvad selgelt kindlaks määratud kohustused, vastutus ja õigused, on digiteerimise valdkonna arendajatest aastate jooksul saanud pigem toimunu fikseerijad. Sellest aga arengukava edukaks koordineerimiseks ei piisa. Riigikontrolli hinnangul lasub lõppvastutus kultuuripärandi digiteerimise, digitaalsena säilitamise ja kättesaadavuse tagamise eest Kultuuriministeeriumil. Valdkonna koordineerimiseks on sellised laiapõhjalised nõukogud vajalikud, kuid ministeerium peab korraldama nende nõukogude töö tõhusa toimimise.

28. **Riigikontroll soovib kultuuriministril** tõhustada kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu tööd: kehtestada uus töökord, mis määraks täpselt kindlaks nõukogu õigused, kohustused ja vastutuse valdkonna juhtija või nõuandva organina. Tagada töökorrast kinnipidamine.

Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium on kehtestanud KDSN-i uue töökorra. Nõukogu ülesanded on kultuuriministri nõustamine kultuuripärandi digiteerimise, digitaalsena kättesaadavaks tegemise ja digitaalse säilitamisega seotud küsimustes. Samas on kavas nõukogu rolli täiendav läbiarutamine järgmisel koosolekul, mis toimub veel 2009. a I p-a. KDSN rolli käsitleti nõukogu koosolekul 18.03.2009 (protokoll nr 11).

Märgime, et kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu (KSN) töö peatamine tulenes nõukogu enda otsusest. Juba 2006. aastal tõdes KSN, et „nõukogu on oma eesmärgid, mis põhimääruses kirjas, täitnud“ (vt protokoll 06-3, 04.10.2006). Sellest informeeris ministeerium Riigikontrolli 2008. aasta aprillis oma vastuses Riigikontrolli kontrolliaruande eelnõule „Teadus- ja arhiivraamatukogude komplekteerimine“. Kahjuks pole Riigikontroll auditeerimise käigus ministeeriumi edastatud informatsiooni arvestanud ning ministeerium antud hinnanguga ei nõustu.

Arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“

Eesmärk 4: Eesti on lõimunud Euroopa kultuuripärandi säilitamisse.

Näitajad:

- kasutatakse aktiivselt Euroopa institutsioonide pakutavaid rahastamisvõimalusi,
- Eesti osaleb Euroopa digitaalse raamatukogu projektis,
- Eesti kogemusi ja saavutusi tutvustatakse publikatsioonide, konverentside ja seminaride kaudu.

Toetused kultuuripärandi digiteerimiseks Euroopa Liidu tõukefondidest on siiani jäänud tagasihoidlikeks

29. Euroopa riikidest on digiteerimise lisarahastamiseks kasutanud siiani edukalt Euroopa Liidu tõukefonde Soome, Slovakkia ja Leedu. Arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ elluviimiseks on Kultuuriministeerium planeerinud lisaks enda eelarvele kasutada võimalikult tõhusalt Euroopa Liidu kultuuripärandi programmide ja tõukefondide finantseerimisvõimalusi. Kultuuripärandi digiteerimine, digitaalne säilitamine ja kättesaadavaks tegemine interneti vahendusel on määratud Eesti infoühiskonna arengukava 2013 rakendusplaani prioriteedi „Inimeste teadmiste, oskuste ja osalusvõimaluste suurendamine“ all ühe tegevussuunana. Rakendusplaani tegevusi finantseeritakse nii riigieelarvest kui ka Euroopa Liidu tõukefondidest. Perioodil 2007–2013 on Eestil kavas rakendada kogu Euroopa Komisjoni lubatud toetuste võimalusi: avatud taotlemine, toetuse taotlemine programmi või investeeringute kava alusel.

30. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi elluviimiseks ettenähtud kultuuripärandi digiteerimise, selle digitaalse säilitamise ja kättesaadavaks tegemisega seotud tegevusi on siiani (st aastatel 2007–2008) finantseeritud ainult Kultuuriministeeriumi eelarvest. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis ja Kultuuriministeeriumis korraldatud intervjuudest selgus, et kultuuripärandi digiteerimisega seotud projektid pole ka varasemal perioodil, aastatel 2004–2006 suutnud teiste projektitaotlustega konkureerida (nt ei rahuldatud projekti „Kultuuripärandi digiteerimine“ rahastamisaotlust meetme 4.5 „Infoühiskonna arendamine“ alt).

31. Käesoleval aastal on infosüsteemide loomiseks ja arendamiseks avanenud paremad finantseerimisvõimalused ka kultuurivaldkonnaga seotud institutsioonidele. Infoühiskonna arengukava rakendusplaanis 2009–2010 on 2009. aasta investeeringute kavas sees aastaid kestnud Kultuuriministeeriumi projektid URRAM ja MuIS ning kultuuripärandi portaali – Euroopa digitaalraamatukogu Europeana. Avatud taotlusvoor („Teabe kättesaadavuse parandamine“) käesoleva aasta II poolel pakkus kultuuripärandiga tegelevatele institutsioonidele (sh riigiasutused, avalik-õiguslikud juriidilised isikud, kohalikud omavalitsused ja nende liidud) võimaluse välja töötada tarkvaralahendusi, mis võimaldaksid parandada veebipõhiseid juurdepääsu võimalusi kultuuripärandile ning luua uusi interaktiivseid sisupõhiseid siduskeskkondi. Ligi 40st toetuse saamiseks esitatud eeltaotlusest olid 14 seotud kultuuripärandi digiteerimise, selle säilitamise ja/või kättesaadavaks tegemisega. Taotletavate toetuste maht ulatus 60 miljoni kroonini. Taotluste taga olid eelkõige üksikute asutuste arendusprojektid. Ühiseid suuremaid asutuseüleseid ressursimahukaid arendusi hõlmavaid taotlusprojekte ei esitatud. Kultuuriministeeriumi valitsemisala asutuste eeltaotlustest rahuldati kolm: Eesti Rahvusringhäälingu eeltaotlus audiovisuaalse kultuuripärandi ja teabe digihoidla I etapi väljatöötamiseks ning sellele ID-kaardil põhineva avaliku ligipääsu loomiseks; Eesti Rahvusraamatukogu eeltaotlus kodanikuvärava loomiseks Eesti digitaalse kultuuripärandi arhiivile ja Eesti Rahva Muuseumi eeltaotlus fotoarhiivi ja vaibakogu digitaliseerimiseks ja veebipõhiselt kättesaadavaks tegemiseks.

32. Lisaks tõukefondidele toetatakse kultuuripärandi digiteerimisega seotud projekte ka muudest Euroopa Liidu programmidest. Täpne

ülevaade selle kohta, millistest programmidest ja mis summa ulatuses eri mäluasutustel on õnnestunud raha saada, kultuuriministeeriumil puudub.

33. Riigikontrolli soovib kultuuriministril asutusteüleste kesksete arenduste puhul (nt ühine juurdepääsuportaal, digihoidla) taotleda toetust Euroopa Liidu tõukefondidest.

Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium märgib, et Vabariigi Valitsuse 22. jaanuari 2009. a korraldusega nr 22 on heaks kiidetud „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaan 2009–2010“, milles kavandatud arendusprojektide elluviimine ja finantseerimine toimub investeeringute kava kaudu. Nimetatud projektide hulka kuulub ka näiteks ühtse kultuuripärandi portaali loomine.

Kultuuripärandi digiteerimise hetkeseis mäluasutustes

34. Eesti on osa Euroopa kultuuriruumist ning lähtub oma tegevuses Euroopa digitaalraamatukogu Europeana visioonist, mis on sõnastatud Euroopa Komisjoni 24. augusti 2006. a soovitusel „Kultuurimaterjali digiteerimine, sidusjuurdepääsu tagamine ja digitaalne säilitamine“ (2006/585/EÜ). Soovitusel kutsutakse ELi liikmesriike üles looma ulatuslikke digiteerimiskeskusi, et kiirendada Euroopa kultuuripärandi kättesaadavaks tegemist veebis.

35. Kuigi Eestis on kultuuripärandit digiteeritud juba üle kümne aasta, suudavad seda tegevust endale võimaldada endiselt vaid kümmekond suuremat mäluasutust. Kultuuriministeeriumi haldusalast on nendeks Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Rahvusringhääling, ennistuskoda Kanut ja Eesti Rahva Muuseum ning Eesti Kunstimuuseum, Riigikantselei haldusalast Rahvusarhiivi struktuuriüksused Ajalooarhiiv ja Eesti Filmiarhiiv, Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalast Eesti Kirjandusmuuseum ning paar suuremat ülikoolide raamatukogu.

36. Selleks et saavutada kultuuripärandi digiteerimisega tegelevates asutustes digiteerimistöde ühtlane kvaliteeditase ja digiteeritud materjali ühilduv kirjeldamine, töötati Kultuuriministeeriumi eestvõtmisel aastatel 2003–2005 välja ning tehti mäluasutustele kättesaadavaks neli digiteerimisvaldkonna metaandmete näidisloetelu koos kasutusjuhenditega:

- digiteerimist kirjeldavad metaandmed,
- administratiivsed metaandmed,
- faili tehnilised metaandmed,
- kasutamist ja juurdepääsupiiranguid reguleerivad andmed.

37. Kultuuriministeeriumi eestvõtmisel on eesti keelde tõlgitud ka mitmed olulised kultuuripärandi digiteerimise valdkonnaga seotud dokumendid ja juhendmaterjalid:

- Euroopa Liidu liikmesriikide kokku lepitud rahvuslike digiteerimise arengukavade põhialused ehk nn Lundi põhimõtted (Lund Principles),
- projekti „Calimera” juhendmaterjalid,
- kultuurialaste veebisaitide kvaliteedikäsiraamat.

Ülevaade digiteerimist vajavast kultuuripärandist on lünklik

38. 2008. aasta suvel valmis Kultuuriministeeriumi tellimusel analüüs, mis annab ülevaate suurematesse mäluasutustesse kogunenud digitaalse ainese mahust ja selle kasvu prognoosist, analüüsib mäluasutustes praegu toimivaid digitaalse hoiu lahendusi ning selgitab välja nende vajadused pikaajalise digitaalse hoiu ja säilitamise teenuse järele. Andmed ülevaate jaoks esitas vaid viis mäluasutust, kus 2008. aasta kevade seisuga oli hoitava digitaalse kultuuripärandi kogumaht ca 80 terabaiti. 2010. aasta lõpuks võib analüüsi kohaselt hoidu vajava digitaalse kultuuripärandi

maht Eesti mäluasutustes kasvada kuni 400 terabaidini (tabel 3). Digitaalse kultuuripärandi mahu kasvu suudavad hinnanguliselt prognoosida vaid need mäluasutused, kel on digiteerimiseks vajalik tänapäevane tehnika.

Tabel 3. Kultuuriministeeriumi andmed digitaalse kultuuripärandi mahtudest ja juurdekasvu prognoosist mäluasutustes (TB)

Mäluasutus	2008	2009	2010	Kokku
Eesti Kunstimuseum	0,14 (2007. a seisuga)			
Eesti Rahva Muuseum	8 (RK andmetel 2 TB)			8
Ennistuskoda Kanut	1	3	10	14
Kirjandusmuuseum	4,5 (2005. a seisuga) (RK andmetel 7 TB)			4,5
Rahvusarhiiv (sh Ajalooarhiiv, Filmiarhiiv ja Riigiarhiiv)	4,5	5	5	14,5
Eesti Rahvusraamatukogu	8	5	5	18
Eesti Rahvusringhääling	54,5	159	99	312,5
Kokku	80,6	172	119	ca 371

Allikas: Kultuuriministeerium

Eesti Rahvusraamatukogu

39. Eesti Rahvusraamatukogus on regulaarne digiteerimine toimunud alates 2002. aastast, mil alustati kuni 1940. aastani ilmunud ajalehtede digiteerimist. 2007. aastal lisandus ajakirjade ja raamatute digiteerimine. Teavikute digiteerimine toimub enamasti oma jõududega ning osaliselt ka tellimusega Soomest Mikkeli tehnoloogiakeskusest. 2008. aastal ulatus rahvusraamatukogu digiteeritud materjalide maht 8 terabaidini, mille moodustasid 2350 nimetust arhiveeritud veebiväljaandeid (raamatud, ajakirjad ja ajalehed) ning 990 nimetust (ca 1,2 miljonit lehekülge) digiteeritud trükiseid (raamatud, ajakirjad, ajalehed, maakaardid). Rahvusraamatukogu peab lähiaastatel reaalseks digiteerida 1–2% kogudes olevatest trükistest.

Eesti Rahvusringhääling

40. Eesti Rahvusringhäälingul on tänapäevased võimalused valdava osa analoogmeedia (video, audio, foto) digiteerimiseks. 2008. aastal hangiti edukalt filmide digiteerimiseks vajalik filmiskanner (soetati omavahenditest, ei ole finantseeritud arengukava elluviimiseks planeeritud rahast), mis on plaanis lähiaastatel maksimaalselt tööle rakendada. Kuna asutuse prioriteediks on tele- ja raadiosaadete tootmine ja edastamine eetri tarbeks, tegeletakse arhiivide digiteerimisega põhitegevuse kõrvalt. Eesti Rahvusringhäälingu arhiivides on kokku 22 000 tundi filmi- ja videomaterjali, 45 000 tundi helidokumente, 800 000 analoogfotot, 48 000 slaidi, 53 000 negatiivi, 15 000 tekstidokumenti. Kui audiomaterjalist on praeguseks hinnanguliselt digiteeritud 20%, siis audiovisuaalse arhiivi materjali kogumahust on digiteeritud vaid 0,3% ning fotodest 2,5%.

Ennistuskoda Kanut

41. Kanuti ennistuskoda ülesandeks on Kultuuriministeeriumi valitsemisalasse kuuluvate muuseumite kultuuriväärtuste konserveerimine, restaureerimine ja ekspertiis. 2004. aastast on Kanut

kultuuripärandi digiteerimise kompetentsikeskuseks erinevatele kesk-, linna- ja maakonnamuuseumitele. Siiani on Kanut oma klientidele pakkunud trükiste, dokumentaalse pärandi (sh fotod) ja klaasnegatiivide digiteerimise teenust kogumahuga alla 1 terabaidi.

Eesti Rahva Muuseum

42. Eesti Rahva Muuseumis on üle miljoni säiliku (esemed, fotod, filmid, joonised), mis on kogutud viimase saja aasta jooksul. Siiani on ERMis digiteeritud peamiselt fotosid ja filme (ca 2 TB).

Eesti Kunstimuuseum

43. Märkimisväärne areng digiteerimise valdkonnas on viimastel aastatel toimunud Eesti Kunstimuuseumis. 2006.aastal loodi muuseumi enda initsiatiivil digitaalne kunstimuuseum (e-kunstimuuseum), mille eesmärgiks on tutvustada muuseumi kogusid nii Eestis kui ka välismaal. E-kunstimuuseum on digitaalne pildipank, kust on võimalik näha, otsida ja tellida Eesti Kunstimuuseumi kogudesse kuuluvaid kunstiteoseid. Hetkel on ca 5000 digiteeritud teost koos kirjeldustega (Kumu kogude suurus ca 57 000 museaali).

Rahvusarhiiv

44. Riigikantselei haldusalasse kuuluval Rahvusarhiivil on arvestatav roll digitaalselt sündinud materjali säilitamise ja kasutamise korralduses, millega tegeleb selleks spetsiaalselt loodud digitaalarhiivi büroo. Rahvusarhiiv arendab sõltumatult Kultuuriministeriumi haldusala asutustest välja oma digitaalarhiivi, mis peaks valmima aastaks 2010.

45. Rahvusarhiivi struktuuriüksuse Ajalooarhiivi loodud veebikeskkond Saaga võimaldab kõigil huvilistel tutvuda enimkasutatavate ja huvipakkuvamate Rahvusarhiivi üksustes säilitatavate arhivaalide digitaalsete koopiatega. Digiteeritud arhivaalide kogu täieneb iga päev, hetkel sisaldab see ligikaudu 2,9 miljonit digipilti. Kui Saaga esialgne eesmärk oli endasse koondada kõikide genealoogilise uurimistöo jaoks olulisemate allikate kasutuskoopeid, siis alates 2008. aastast hõlmab Saaga kõiki Rahvusarhiivi digiteeritud arhivaale – Eesti Vabariigi valitsusasutuste ja riigitegelaste dokumendid (1918–1940), luteri ja õigeusu koguduste kirikuraamatud (meetrikaraamatud, personaalraamatud), hingeloendid, vakuraamatud, sõjaväeteenistusse kutsutute nimekirjad, ajalooliste kaartide kollektsioon, Tartu linna hoonete ehitusprojektid, aadlivapid jms. Saaga maht on suurusjärgus 3 miljonit digipilti ja 3,6 terabaiti.

46. Rahvusarhiivi struktuuriüksuse – Eesti Filmiarhiivi põhiülesandeks on üleriigiliselt arhiiviväärtusega audiovisuaalsete (film, foto, video- ja helisalvestised) arhivaalide kogumine, säilitamine ja neile juurdepääsu tagamine. Eesti mäluasutustes säilitatavast filmipärandist suurem osa (üle 8000 nimetuse filme) on hoiul Eesti Filmiarhiivis. Arhiiviväärtusega helidokumente on filmiarhiivi helisalvestiste kogus üle 7000 nimetuse ning fotosid on hoiul ligi 1 000 000. Arhiivi helisalvestistest on digiteeritud 5–6% ja fotokogudest ca 3%. Arhiivi filmipärandit on asjakohaste seadmete puudumise tõttu seni digiteeritud Soomes.

Eesti Kirjandusmuuseum

47. Haridus- ja Teadusministeriumi hallatavas Eesti Kirjandusmuuseumis on eri riiklike programmide, sihtfinantseeritavate teemade ja grantide saanud projektide raames tegeletud üle 10 aasta folkloorimaterjalide digiteerimisega, mille tulemusel on loodud mitmeid folkloori andmebaase: eesti rahvakalendri, eesti lühendmõistatuste, piltmõistatuste, vanasõnade, sõnamängude andmebaasid, kõnekäändude ja fraseologismide andmebaasid, rahvausundi- ja juttude andmebaasid jm.

1996. aastast antakse välja ka kaht eelretsenseeritavat folkloristlikku e-ajakirja: ingliskeelset „Folklore: Electronic Journal of Folklore” ja eestikeelset „Mäetagused”. Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu digitaalraamatukogus on kättesaadavaks tehtud haruldasi, ainult Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogus säilinud eestikeelseid raamatuid ja kalendreid. Lisaks osaleb raamatukogu vanema eestikeelse ajakirjanduse digitaalse andmebaasi DEA koostamisel koostöös Eesti rahvusraamatukoguga. Kirjandusmuuseumis on eri teadusprojektide raames loodud ka mitu väga huvitavat veebipõhist projekti, kus digiteeritud kultuuriajalooline tekstiline materjal on seostatud sisupõhiseks veebikeskkonnaks (nt Kreutzwaldi „Kalevipoeg“, ERNI – Eesti kirjanduslugu tekstides 1924–1925, Noor-Eesti 100, RADAR).

48. Suurematel mäluasutustel, kes on suutnud soetada digiteerimiseks vajaliku nüüdisaegse tehnilise baasi, on ülevaade enda asutuses hoitava digitaalse kultuuripärandi mahtudest ja kasvuprognosist lähiaastateks. Riigi tasandil terviklik ülevaade puudub. Hävimisohus kultuuripärandi väljaselgitamine, mis on üheks eelduseks ulatuslikuma kultuuriväärtuste digiteerimisega alustamiseks, pidi algama juba aastal 2006, mil nimetatud ülesanne oli Kultuuriministeeriumi püstitatud infopoliitika tegevuskavas aastaks 2006. Senini aga puudub ülevaade selle kohta, kui suur osa kultuuripärandist on pikaajaliseks säilitamiseks ja kasutuse võimaldamiseks halvas ja/või hävinemisohus olevas seisundis. Seadmata on selged eesmärgid ja tööde prioriteetsuse järjekord. Sellest tulenevad ka edasised probleemid kultuuripärandi digiteerimise asutustevahelisel ja -ülel koordineerimisel.

Valdkondlike kompetentsikeskuste digiteerimistehnilised võimalused on väga erinevad

49. Kultuuriministeerium kuulub rahvusvahelisse digiteerimisalasesse koostöövõrgustikku ning on aastate jooksul liitunud mitmete mäluasutuste koostööprojektidega (nt MINERVA Plus, MINERVA eC, MICHAEL Plus). Nimetatud koostööprojektides osalevad ka Euroopa Liidu liikmesriikide mäluasutustest kompetentsikeskused, kelle ülesandeks on pakkuda oma valdkonnas teistele mäluinstitutsioonidele usaldusväärset oskusteavet digiteerimise valdkonnas, nõustada ja konsulteerida spetsialiste nendes asutustes, korraldada koolitusi ja seminare ning võimaluste piires pakkuda digiteerimisteenuseid. Eestist on nimetatud Minerva projektide raames kompetentsikeskusteks Eesti Rahvusraamatukogu ja ennistuskoda Kanut.

50. Ekspertideadmiste pakkuja ning digiteerimise teenuse osutajana peaks kompetentsikeskustel enestel olema tänapäevasel tasemel digiteerimise tehnoloogiline baas. Võttes aluseks Kultuuriministeeriumi koostatud arengukava „Kultuuripärandi digiteerimine 2007–2010” 2008. aasta tegevuskava, peaks esimese meetme alla käiva tegevuse – kompetentsikeskuste arendamine – tulemusena 2008. aastal olema kõigil kompetentsikeskustel olemas tänapäevane digiteerimistehniline baas. Siiani on aga nii kultuuripärandi digiteerimise kompetentsikeskuste digiteerimistehnilised võimalused kui ka nende realiseerimiseks vajalike täiendavate rahaliste vahendite ning inimressursi kasutamise võimalus olnud väga erinev. Riigikantselei haldusalasse kuuluvatest kompetentsikeskustest on siiani panustatud Ajalooarhiivi digiteerimistehnoloogilise baasi arendamisse. Kultuuriministeeriumi

valitsemisalasse kuuluvast neljast kompetentsikeskusest on arengukava „Kultuuripärandi digiteerimine 2007–2010” elluviimise kahel esimesel aastal digiteerimiseks vajaliku tehnoloogia soetamisel toetatud vaid kahte – Eesti Rahvusraamatukogu ja ennistuskoda Kanut kokku 4,9 miljoni krooni ulatuses.

51. Senised digiteerimise valdkonna arendused ja sihipärased toetused on eelkõige suunatud kultuuripärandi tasapinnaliste objektide – paberdokumentide, -fotode, -plakatite ja -maalide digiteerimisse, mistõttu võib neid valdkondi katvate kompetentsikeskuste digiteerimistegevuse hinnata vähemalt rahuldavaks. Valdkonna arendamisega seotud dokumentide ja mäluasutustes korraldatud intervjuude põhjal võib aga järeldada, et kultuuripärandist teatud osa (nt kolmemõõtmelised esemed ja liikuv pilt) digiteerimisega seotud vajadusi pole veel arvestatud.

52. Kolmemõõtmeliste esemete 3D-skanneriga digiteerimist, mis oleks vajalik suurte esemekogude ulatuslikumaks eksponeerimiseks ja kasutamiseks, ei ole Eestis suudetud käivitada. Muuseumidesse talletatud esemekogude digiteerimiseks vajaliku tänapäevase 3D-tehnoloogia muretsemiseks puuduvad nii ERMil kui ka Kanutil endal ressursid. 2007. aasta II poolel sai ERM kui digiteerimise kompetentsikeskus Kultuuriministeeriumilt lisafinantseeringuna 300 000 krooni 3D-skanneri ostmiseks. Kuna skanneri tegelik hind oli ca 1,3 miljonit krooni ning ERMil puudus võimalus omavahenditest puuduvat raha leida, tagastati eraldatud 300 000 krooni ministeeriumile. 2008. aasta lõpul rahaldas Riigi Infosüsteemide Arenduskeskus ERMi eeltaotluse soetada foto- ja esemekogu digiteerimiseks vajalik tark- ja riistvara (sh 3D-skanner) Euroopa tõukefondide kaudu.

53. Riigi toetuseta on siiani jäänud ka tasapinnaliste objektide digiteerimisest kümnetes kordades rohkem ressursse nõudva audiovisuaalse kultuuripärandi digiteerimise tehnoloogilise baasi arendamine. Filmid on näiteks see osa kultuuripärandist, mille säilitamise ja kättesaadavaks tegemise jaoks on tulevikus digiteerimise kõrval raske mingit teist alternatiivi näha. Eesti Filmiarhiiv suudab praeguse seisuga pakkuda aga ainult heli- ja fotodokumentide digiteerimist ja digitaalset säilitamist. Kuna filmide digiteerimiseks, digiteerimise järgseks töötamiseks ning digitaalseks säilitamiseks vajalik tehniline infrastruktuur on ülikallis, on filmide digiteerimisel ja digitaalsel säilitamisel siiani kasutatud soomlaste abi. Mängufilmid „Karujaht Pärnumaal” ja „Noored Kotkad”, dokumentaalfilm „Leelo” ning 1938. aasta kroonikafilmid „Võitluses sündinud, rahus kasvanud”, „Au langenuile”, „Relvastatud rahvas”, „Ringkäik sõjamuuseumis” kogumahu 10 TB on digiteeritud Soomes ning need filmid on Soomes Finnlab OY serveris ka failidena hoiul.

Kompetentsikeskused ei suuda lähiaastatel teistele mäluasutustele digiteerimisteenust pakkuda

54. Kompetentsikeskustes korraldatud intervjuudest võib järeldada, et vaatamata nende endi soovile ja valmisolekule pakkuda ka teistele mäluasutustele digiteerimisteenust ning vaatamata mäluasutuste ootusele nimetatud teenust saada, suudetakse lähiaastatel pakkuda heal juhul vaid digiteerimisalast nõustamisteenust. Arvestades kompetentsikeskuste endi kogude digiteerimisega seotud töökoormust ning tööjõu ja raha piiratud

hulka, ei ole enamik neist lähiajal suutelised teistele mäluasutustele digiteerimisteenust pakkuma.

55. Eesti Rahvusraamatukogu, kes tänu enda järjepidevale tehnoloogilise võimekuse arendamisele ning Kultuuriministeeriumi täiendavale finantseerimisele on suutnud aastatega luua digiteerimiseks vajaliku nüüdisaegse tehnilise baasi, suudab lähiaastatel enda kogudes olevatest trükistest digiteerida vaid 1–2%. Valdava osa analoogmeedia (video, audio, foto) digiteerimiseks tänapäevaseid võimalusi omav Eesti Rahvusringhääling on küll kompetentsikeskusena avatud koostööks teiste mäluasutustega teadmiste jagamise või koolituse vallas, kuid arvestades nende endi arhivaalide hulka ning tõsisid probleeme digiteerimise jõudlusega, ei ole neil lähiaastate perspektiivis plaanis teenuseosutajaks hakata. (Praeguse jõudluse juures võib olemasolevate, 50–60 aasta jooksul kogutud arhiivmaterjalide digiteerimine võtta aastakümneid.) Ainukeses kompetentsikeskuses (ennistuskoda Kanut), kes peaks pakkuma sihipäraselt digiteerimisteenust 34-le erineva spetsiifikaga kesk-, linna- ja maakonnamuuseumidele, on küll käesolevast aastast ajakohane tehnika tasapinnaliste kunstiobjektide ja fotode digiteerimiseks olemas, kuid puudub inimressurs (hetkel töötab seal 2,5 inimest digiteerimise peal), mistõttu pole seda teenust optimaalses mahus võimalik pakkuda. Siiani sihipärase toetuseta tegutsenud mäluasutustest kompetentsikeskuste (ERM, Eesti Filmiarhiiv) hinnangul ei vasta nende tehnoloogiline baas ja kasutatav spetsialistide hulk tegelikele vajadustele, mistõttu ei suuda nad kompetentsikeskusena loodetud teenuseid pakkuda.

Mittekompetentsikeskustest mäluasutuste potentsiaali on vähe kasutatud

56. Lisaks valdkondlikele kompetentsikeskustele on digiteerimise valdkonnaga aktiivselt tegelenud ning märkimisväärsete tulemusteni jõudnud Eesti Kunstimuuseum ja Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Kunstimuuseumil on digiteerimise eesmärgiks kogudesse kuuluvate teoste kvaliteetse pildimaterjali (samuti dokumendid ja dokumentaalfotod) arhiveerimine parimas võimalikus kvaliteedis, mis tagab hoidlatesse ladustatud teoste parema säilimise, kiirema leidmise ja siit ka suurema kasutuse, mis omakorda tagab eelkõige Eesti kunstile laiemat tähelepanu ja vaatamisvõimaluse. Projekti on käivitatud ja arendatud (st tehnika, tarkvara ja 5 töötajat) suhteliselt tagasihoidlike summade eest. Suur osa e-kunstimuuseumi projekti rahastamisest on toimunud muuseumi enda eelarvest. Euroopa Liidu programm „Kultuur 2000“ raames saadi tarkvara valmistamiseks u 110 000 krooni, millele lisandus omafinantseering u 100 000 krooni. Kunstimuuseumi eeltaotlus 2008. aasta sügisel Riigi Infosüsteemide Arenduskeskusele saada Euroopa tõukefondidest oma kunstikogude digiteerimiseks ja digitaalse kättesaadavuse parandamiseks vajalikku toetust jäeti rahuldamata. Samas rahuldati Eesti Kunstimuuseumi eeltaotlus saada raha majanduskeskkonna arendamise rakenduskava prioriteetse suuna „Infoühiskonna edendamine“ alt, et programmeerida muuseumi restaureerimis- ja konserveerimisosakonna digitaalne töökeskkond ja siduda see Eesti Kunstimuuseumi digitaalarhiiviga.

57. Eesti Kirjandusmuuseum on hakanud looma veebipõhiseid projekte, kus püütakse siduda ja digitaalsete koopiade kaudu kasutajale nähtavaks muuta kultuuriloolisi allikmaterjale: eluloolised andmed, kirjanduslikud tekstid (raamatud, käsikirjad, dokumendid), fotod, uurimuslikud tööd jm.

Kirjandusmuuseumil on oma projektidega perspektiivis soov liikuda digiteeritud sisu loomisel ja kasutamisel tunduvalt keerukamale ja uusi võimalusi pakkuvale – semantilise veebi ja seoste ontoloogial põhineva infokeskkonna ehitamise tasandile. Kultuuriministeriumi 2007. aasta sügisel korraldatud konverents „Intelligent Access to Digital Heritage” käsitles küll semantilise veebi olemust, tehnoloogilisi lahendusi, selle arendamisega seotud keerulisi probleeme ja võimalusi, kuid mingeid edusamme või konkreetseid arendusi teistes Eesti mäluasutustes selles valdkonnas pole siiani teada.

58. Arvestades ühelt poolt mäluasutustes olemasolevaid digiteerimistehtilisi võimalusi, nende realiseerimiseks vajalikke rahalisi ja tööjõu võimalusi, senist digiteerimise jõudlust ja mahtusid ning teiselt poolt mäluasutuste tegelikke vajadusi, võib eeldada, et lähiaastatel suudavad kultuuripärandi digiteerimisega tegeleda endiselt vaid üksikud suuremad mäluasutused, kes lisafinantseeringute toel on suutnud soetada tänapäevase tehnoloogilise baasi.

59. Riigikontrolli soovitab kultuuriministril

- selgitada välja hävimisohus olev kultuuripärand ja tagada selle eelisjärjekorras digiteerimine ja pikaajaline digitaalne säilitamine.
- tagada, et asutustes oleks välja töötatud selged prioriteedid (digiteerimistöde järjekord), et piiratud ressursside kontekstis digiteeritaks olulisem (hävimisohus, kasutajatele vajalik) osa kultuuripärandist eelisjärjekorras.
- otsustada, kas arendada välja kõik olemasolevad kompetentsikeskused või panustada väiksemale hulgale, kuid suurema jõudlusega keskuste arendamisele.
- reguleerida täpselt kompetentsikeskuste tegevus: ülesanded, vastutus ning finantseerimispõhimõtted.

Kultuuriministri vastus: Märkime, et hävimisohus oleva pärandi määratlemisega on juba aastaid tegeletud, näiteks on koostatud „Eesti trükise Punane Raamat I“, mille nominentide valimisel on arvestatud muu hulgas ka nende säilivusriske. Muuseumid tellivad igal aastal regulaarselt museaalide ennistustöid Ennistuskojast „Kanut“, mille käigus need museaalid ka digiteeritakse.

Kultuuriministerium saab vastata ainult enda haldusalas olevate kompetentsikeskuste osas. Oleme teavitanud Riigikontrolli, et välja arendatakse kõik olemasolevad Kultuuriministeriumi valitsemisalas olevad kompetentsikeskused. Leiame, et nende arvu vähendamine ei ole põhjendatud. Juhime Riigikontrolli tähelepanu asjaolule, et kompetentsikeskused on avalik-õiguslikud või riigiasutused, millest lähtuvalt on määratletud ka nende õiguslik staatus ja finantseerimispõhimõtted. Kultuuriministerium ei saa rahastada väljaspool oma haldusala asuvate riigiasutuste arendusprojekte.

Riigikontrolli kommentaar: Hävimisohus pärandiga on küll tegeletud, kuid siiani on see jäänud üksikute projektide ja asutuste tasandile. Puudub terviklik ülevaade hävimisohu tõttu digiteerimist vajavast kultuuripärandist.

Riigikontroll jääb oma seisukoha juurde, et piiratud rahaliste ressursside juures tuleb kompetentsikeskuste mõiste täpsustada ja teha ka efektiivseid valikuid.

Digiteeritud kultuuripärandi säilitamine

Arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“

Eesmärk 2: Toimub digitaalse kultuuripärandi järjepidev säilitamine.

Näitajad:

- on tehtud vajalikud uuringud ja loodud digitaalarhiivi projektdokumentatsioon,
- on välja töötatud ja heaks kiidetud digitaalarhiivi loomise ning edasise haldamise finantseerimise skeem ja
- toimimise mudel,
- digitaalarhiiv on käivitunud.

Puuduvad piisavad uuringud ja digitaalarhiivi projektdokumentatsioon

60. Arengukavas „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ nähakse ette teha kultuuripärandi säilitamiseks järgmist: korraldada digitaalarhiivi loomiseks vajalikud uuringud ja koostada projektdokumentatsioon, töötada välja digitaalarhiivi finantseerimise ja loomise mudel ning käivitada digitaalarhiiv.

61. Kultuuriministeerium on tellinud kaks analüüsi, mis käsitlevad kultuuripärandi digiteerimist ja digitaalset säilitamist. Mitte üheski Kultuuriministeeriumi tehtud või tellitud analüüsis ei tooda selgelt välja, kui suures määramatus digitaalarhiivi vajatakse. Seega ei ole saanud Kultuuriministeerium ka tuletada reaalse teaduse vajadust, millest sõltub aga planeeritava tehnoloogia maksumus.

62. Kultuuriministeerium tellis 2006. aastal analüüsi „Võimalused kultuuripärandi digitaalse arhiivi loomiseks“. Teise analüüsi tellis Kultuuriministeerium samalt eksperdilt 2008. aastal – „Kultuuripärandi digitaalne hoidla. Mäluasutuste vajaduste kaardistus“. Mitte ükski nimetatud dokumentidest ei sisalda digitaalarhiivi projektdokumentatsiooni. Samuti ei käsitleta nendes dokumentides alternatiivseid võimalusi: digiteeritud kultuuripärandi säilitusteenuse tellimine erasektorist ja/või välisriikidest. Pärast auditi menetlustoimingute lõppu esitas Kultuuriministeerium Riigikontrollile erasektorist võetud alternatiivsed pakkumised säilitusteenuse osutamiseks.

63. Analüüsis „Võimalused kultuuripärandi digitaalse arhiivi loomiseks“ kirjutatakse CD-ROM ja DVD-ROM plaatidest kui võimalikest digiteeritud materjali säilituskandjatest. Riigikontrolli tellitud eksperdiarvamus on nimetatud plaatide sobivuse arhiveerimiseks hinnanud kaheldavaks, tuues välja asjaolu, et CD-/DVD-toorikule CD-/DVD-kirjutajaga kirjutatud info säilib vaid viis kuni kümme aastat, korduvkirjutusega plaatidel aga võib info rikkuda juba kahe aastaga. Seega ei sobi salvestatavad CD/DVD-plaadid digitaalse info pikaajaliseks säilitamiseks. Õige oleks kasutada maailmas läbiproovitud digitaalse arhiveerimise lahendusi. Käesoleval ajal on kõige levinumaks digitaalse materjali pikemaajalise säilituse viisiks kujunenud suuremate arhiivimahtude korral salvestamine LTO-lintidele. Nimetatud arhiveerimisviisi puhul tuleb silmas pidada,

- et salvestus teostataks automatiseeritult;
- et oleks tagatud aja jooksul paratamatult tekkivate vigade (infobittide kadumine, moonduimine) avastamine ja automaatne parandamine.

64. Analüüsis „Võimalused kultuuripärandi digitaalse arhiivi loomiseks“ hindab ekspert digitaalse ainese mahuks Eesti mäluasutustes ca 12 TB (2008. aastal oli maht suuremates mäluasutustes tegelikult juba üle

80 TB, vt ka tabel 3) ja viitab sellele, et mahu poolest kasvab lähiajal ilmselt audiovisuaalsete materjalide hulk ning see moodustab 2010. aastaks kolmveerandi digitaalsest ainesest. Digitaalarhiivi seadmete maksumuseks on kalkuleeritud ligikaudselt 800 000 – 1 000 000 krooni. Maksumuse kalkulatsiooni ei ole ekspert piisavalt argumenteerinud.

65. Riigiarhiiv on tellinud samalt eksperdilt 2006. aastal ülevaate „Eesti filmi digiteerimine – võimalused ja vajadused“, milles tuuakse ära andmed mäluasutustes oleva filmimaterjali mahu kohta (tabel 4).

Tabel 4. Eesti mäluasutustes säilitatavad filmimaterjalid

Säilitaja Tootja	Eesti Filmiarhiiv	Eesti Televisioon	Muuseumid	Kokku
Tallinnfilm	5 500 000 m	279 000 m	–	3367 nimetust
Eesti Telefilm	419 000 m	1 600 000 m	–	1169 nimetust
Reklaamfilm	163 000 m	–	–	678 nimetust
Animafilm	6000 m	–	–	9 nimetust
Eratootjad	59 000 m	–	–	89 nimetust
Muu	63 000 m	–	1553 nimetust	1884 nimetust
Kokku	6 210 000 m	1 879 000 m	–	–

Allikas: Riigiarhiiv „Eesti filmi digiteerimine – võimalused ja vajadused“

Kas mäletate, et

1000 KB=1 MB,

1000 MB=1 GB,

1000 GB=1 TB,

1000 TB =1 PB.

Üks A-4 dokument = 20–30 KB,

üks romaan = 500–1000 KB,

üks kvaliteetne pilt =4–40 MB,

üks 100 minuti pikkune kinofilm (resolutsioonis 2K)=2–10 TB,

2 TB = 2 000 000 MB ehk umbes kaks miljonit romaani vajab säilitamiseks sama palju mälumahtu kui üks film.

66. Kui lähtuda vaid tabelis toodud materjalidest ja kõnealus ülevaates soovitatud kvaliteedi ja resolutsiooni nõuetest, läheb tegelikult vaja ligikaudu 11 petabaiti säilitusmahtu ehk *ca* tuhat korda rohkem kui on mainitud Kultuuriministeeriumile koostatud analüüsis (6 210 000 meetrit + 1 878 000 meetrit = 8 089 000 meetrit; 8 089 000 : 2310 = 3502 tundi; 4K resolutsioonis 1 tund = 3,1 TB; 3502 x 3,1 = 10 855 TB = u 11 PB). Selline mahtude/maksumuste erinevus ühe autori paralleelselt kirjutatud dokumentides ei ole Kultuuriministeeriumil kui tellijal täiendavaid küsimusi tekitanud.

67. Peamiseks digitaalarhiivi mahtude planeerimise ebatäpsuseks ja kitsaskohaks on audiovisuaalsed arhiivid. Millegipärast ei ole arvestatud sellega, et just sealt hakkab tulema kõige suurem osa digiteeritud kultuuripärandist. Tuginedes Riigikontrolli tellitud eksperdiarvamusele, saab järeldada, et *ca* 95% digitaalsest mahust hakkab pärinema audiovisuaalsetest arhiividest ja ainult *ca* 5% ülejäänud mäluasutustest. Riigikantselei haldusalas olevas Eesti Filmiarhiivis säilitatakse suurt osa meie audiovisuaalsest pärandist, mis digiteerituna moodustaks *ca* 50% kogu kultuuripärandi mahust. Paraku on Riigikantseleil digiteerimise valdkonnas teised prioriteedid ja Kultuuriministeerium ei suuda / ei taha ametkondade üleselt küsimusi lahendada.

68. Käesoleval ajal ei ole ühegi lepingu, määruse ega korraldusega digitaalarhiivi struktuuri ja rahastamise skeemi kindlaks määratud. Sellele viitab ka Kultuuriministeeriumi ja ERRi vaheline leping, mis ühekordse rahana finantseerib täiendavalt ERRi digitaalarhiivi seadmete ostu. Mingist kindlast struktuurist ja süsteemisest finantseerimisest puuduvad tõendid. Digitaalarhiivi loomise ning edasise haldamise finantseerimise skeemi ja toimimise mudeli kohta on Kultuuriministeerium koostanud

ühe lehekülje pikkuse dokumendi pealkirjaga „Pikaajalise digitaalse säilitamise hoidla mudel“. Selles dokumendis korraldatakse mõningaid mõtteid, mis sisalduvad Kultuuriministeeriumi ja ERRi vahel sõlmitud lepingus (vt punkt 70 ja edasi), ja lisatakse, et ERR peaks hakkama säilitama ka teist tagatiskoopiat kusagil teises geograafilises punktis. See tähendab ERRi jaoks mäluasutuste tagatiskoopiate mahtude kahekordistamist. Kus, millal ja kelle kulul see lisavarundus käivitatakse, antud dokument ei selgita. Samuti ei ole märgitud, kes dokumendi on kooskõlastanud ja/või heaks kiitnud. Samas on see ainus kirjalik info, mille Kultuuriministeerium on Riigikontrollile selles küsimuses esitanud.

69. Kokkuvõtteks – vajalikke uuringuid, projektdokumentatsioone ega toimimismudeleid ei asenda digitaaldokumentide halduse süsteeme ja põhimõtteid kirjeldavad uurimused/ülevaated. Pole võimalik määrata digitaalhoidla mahtude vajadust, analüüsides peamiselt seda osa kultuuripärandist, mis faili mahtudes moodustab lähitulevikus alla 5% säilitatavast üldmahust. Seega ei saa kuidagi väita, et vajalikud uuringud oleks tehtud. Ilma alusuuringute täpsete andmeteta ei ole võimalik koostada digitaalarhiivi projektdokumentatsiooni.

Võimalused digitaalse kultuuripärandi järjepidevaks säilitamiseks ei ole piisavad

70. 2007. aasta sügisel alustas Kultuuriministeerium konsultatsioone Eesti Rahvusringhäälinguga digitaalhoidla loomiseks. 2008. aasta mais sõlmiti Eesti Rahvusringhäälinguga leping digiteeritud materjali pikaajaliseks säilitamiseks. Keskhoidla mahuks planeeriti 100 terabaiti, mida saavad kasutada Eesti Rahvusraamatukogu, ennistuskoda Kanut, Eesti Kunstmuuseum ja Eesti Rahva Muuseum. 2008. aasta lõpuks on seadmed hangitud ja hoidla käivitumas. Arvestades ainult praeguseks hetkeks mäluasutustes (v.a ERR) juba digiteeritud materjalide (kokku u 30 TB) säilitusvajadusega, siis hetkel säilitusmahust piisab. Kui arvestada, et hangitud säilitusmaht asuks hea tava kohaselt dubleerituna kahes geograafilises asukohas, täidaks 30 TB materjale koos varundusega hangitud hoidlamahu 60% ulatuses. Siinkohal tuleb rõhutada, et Riigikontrolli tellitud eksperdihinnangule tuginedes peab digiteeritud ainet säilitama kahes geograafilises punktis. See tähendab aga kogu säilitamist vajava mahu korrumtamist kahega. Kui lähtuda sellest, et ERM sai ELi tõukefondidest toetust 3D-skanneri soetamiseks ja asub seda juba lähiajal intensiivselt kasutama ning ERR asub pärast asjakohaste kokkulepete sõlmimist digiteerima ka ERMi filmiarhiivi (mahuga 116,25 TB), võib praegune hoidla maht juba lähema aasta jooksul osutuda ebapiisavaks. Kui sellele peaks lisanduma mingigi osa Eesti Filmiarhiivis säilitatavatest materjalidest (vähemalt hävimisohus olev materjal mahus 250 TB), siis osutub rajatud hoidla juba lähema aasta-paari jooksul lootusetult väikeseks. Lisaks on vaja lahendada küsimus, kus ja kelle kulul hakkab toimuma tagatiskoopiate säilitamine (vajalik säilitada eraldiseisvas geograafilises punktis).

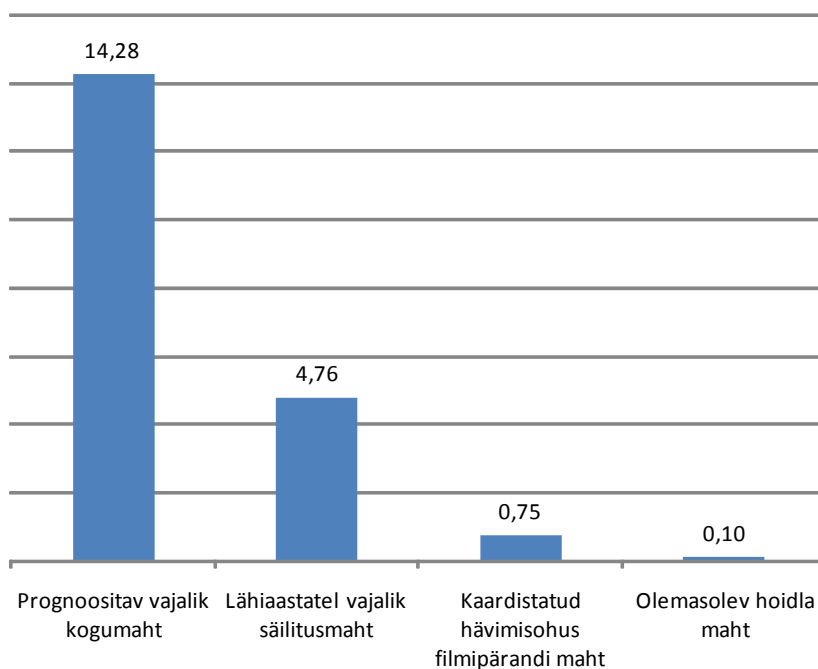

Filmiskanner – seade, mis võimaldab filmi kvaliteetselt digiteerida. Maksumus 8 kuni 50 miljonit krooni. Soetatakse ERRile riigihanke korras.

Foto tootja kodulehelt

71. Riigikontrolli tellitud eksperdiarvamusest selgub, et kui ERRi uued digiteerimisvõimalused (filmiskanner) rakenduvad lähiajal kõikidele mäluasutustele, vajatakse lähiaastatel pikaajaliseks säilitamiseks mahtu vähemalt 4,76 PB. Kuna digitaalse säilitamise korral peaks kindlasti materjali säilitama kahes geograafilises punktis ja ka mäluasutuses endas, siis tuleb mahud korrutada kolmega. Taoline ligikaudnegi mahtude arvestus näitab digitaalhoidlate mahtude vajadust *ca* 14,28 PB. Sellest mahust vajatakse Eesti Filmiarhiivi hävimisohus oleva materjali (5% üldmahust) digiteerimiseks 250 TB säilitusmahtu, koos originaali ja varundusega 750 TB. Juba sedagi on seitse ja pool korda rohkem, kui on praegu ERRi juurde loodavas digitaalhoidlas ruumi kõikide mäluasutuste jaoks kokku.

Joonis 2. Ülevaade vajalikest ja olemasolevatest digitaalse säilitamise mahtudest (PB)

Allikas: Riigikontroll, eksperdianalüüs

72. Suur hulk (just digiteerimise mahu mõttes) kultuuripärandist asub Riigikantselei haldusalas oleva Rahvusarhiivi struktuuriüksuse Eesti Filmiarhiivi kogudes. Praeguseks ei ole leitud lahendust Eesti Filmiarhiivi materjalide digiteerimiseks ja säilitamiseks. Riigikontrolli tellitud eksperdiarvamusele tuginedes lisanduks lähiaastatel Eesti Filmiarhiivist vähemalt 2,86 PB digiteeritud materjali. Kui ERR hakkab lähiajal osutama digiteerimisteenust ka Eesti Filmiarhiivile, võib digitaalse materjali juurdekasv olla *ca* 10 kuni 20 TB päevas.

73. Riigikontrolli tellitud eksperdiarvamuses ERRi juurde loodava digitaalhoidla kohta tuuakse välja, et ainuüksi televisioonis on BetacamSP lintidel oleva arhiivi suurus 26 000 tundi, lisaks veel eraldi arhiivid uudiste ja sporditoimetustel vastavalt 9000 tundi ja 7000 tundi. Ka on olemas nn kahetolliste magnetlintide arhiiv mahuga 5000 tundi, mis on küll suures osas BetacamSP lintidele dubleeritud. Seega kujuneb digiteeritud videoarhiivi vajalikuks mahuks 1100 TB ehk 1,1 PB. Lisaks veel ERRi filmiarhiiv mahuga 2500 tundi, mida peaks digiteerima

HD – videopildi kõrghlutusega resolutsioon, 1920 x 1080 pixelit.

vähemalt **HD** kvaliteedis ja mille suurus on kokku pakkimata failide korral lisaks veel 1,4 PB. Seega moodustab ERRi arhiiv kokku 2,5 PB.

74. Mahuliselt täiesti arvestamata on Nõukogude perioodil loodud filmipärand, mille originaalnegatiivid asuvad Venemaa Riiklikus Filmifondis. Kuna tegemist on vaieldamatult meie kultuuripärandiga, tuleks tulevikus ka seal asuvad filmid digiteerida. Tõenäoliselt lisanduks ka sealt tulevikus mitu petabaiti digiteeritud materjali. Samuti tuleks arhiivi loomisel arvestada digitaalsena sündiva kultuuripärandiga, mille mahtu pole keegi uurinud ega välja selgitanud.

75. Ülejäänud mäluasutustest kokku võib lisanduda lähiaastatel digiteeritud materjali ca 100–150 TB. Olukord säilitamisvõimalustega võib muutuda veel kriitilisemaks, kui ERM suudab lähiaastatel hankida ja käivitada 3D-skanneri kolmemõõtmeliste museaalide digiteerimiseks. ERMi hiiglasliku esemetekogu 3D-failide säilitamine vajab kindlasti hulgaliselt ruumi.

76. Kokkuvõtlikult kujunes digitaalse kultuuripärandi säilitamise olukord 2008. aasta lõpuks järgmiseks:

- ERR – 2008. aasta lõpuks seati üles firma IBM LTO-4 tehnoloogial põhinev arhiveerimissüsteem. See koosneb kolmest lindirobotist. Ostetud LTO-4 lintide esialgne mahutavus on ERRi arhiivi tarbeks 410 TB, Eesti Raadio tarbeks 30 TB ja Kultuuriministeeriumi määratud mäluasutustel on lepingu alusel kasutada 100 TB. Lisaks on veel 50 TB korduvkirjutusega linte ERRi majasisese tootmise tarbeks.
- Rahvusarhiiv – andmemassiiv (60 TB) ja lindirobot, mille mahust piisab lähiajal Rahvusarhiivi dokumendikogude säilitamiseks, kuid kaugeltki mitte Eesti Filmiarhiivi vajadusteks. Säilitustest valmistatakse kaks koopiat, millest üks läheb Tartusse. Rahvusarhiivi struktuuriüksus Eesti Filmiarhiiv säilitab tehnoloogia puudumise tõttu Eesti Filmi Sihtasutuse rahalise toetuse abil välismaal digiteeritud filme Soomes Finnlab OY-s. Samuti puudub Eesti Filmiarhiivil võimalus vastu võtta ja säilitada digitaalsena sündinud filmiteoseid („Vanad ja kobedad“, „Klass“, „Magnus“, „Mina olin siin“, samuti kõik uued animatsiooni- ja dokumentaalfilmid).
- Muud mäluasutused hoiavad digiteeritud materjale oma asutuste serverites ja CD-/DVD-plaatidel (mis ei sobi pikaajaliseks säilitamiseks). Enamik mäluasutustest on väga huvitatud ühtsest digitaalhooldlast, sest asutuste enda võimalused digitaalse materjali säilitamiseks on äärmiselt piiratud. On selge, et ERRi juurde loodava keskse digitaalhooldla mahtu tuleb lähiaastatel kordades suurendada, sest ERR on edukalt korraldanud filmide digiteerimiseks vajaliku filmiskanneri riigihanke ja kui see lähiaastatel maksimaalselt tööle rakendatakse (ka Eesti Filmiarhiivi vajadusteks), kasvab säilitamist vajava ainese maht mitme suurusjärgu võrra. Vastasel juhul ei kasutataks jällegi soetatud digiteerimisseadmeid piisavalt. On küsitav, kas käivitatava digitaalhooldla laiendusvõimalused on ikka piisavad, sest ERRi digitaalsete arhiivide arendusjuht on kinnitanud Riigikontrollile antud intervjuus, et hangitud digitaalhooldla on

LTO-lindirobot, digitaalne arhiveerimisseade

Foto tootja kodulehelt

laiendatav kuni 2 PB-ni. Samuti tuleb võtta arvesse, et turvakoopiade tegemise vajadus ja geograafiliselt mujal säilitamise vajadus mitmekordistavad vajavat säilitusmahtu. Ilma turvakoopiateta ja teises geograafilises punktis toimuva varunduseta ei ole võimalik tagada, et tulekahju, uputuse, maavärina, terrorismi või mõne muu katastroofi korral ei hävineks kogu arhiiv.

77. Kokkuvõtteks võib öelda, et valitud tehnoloogiline lahendus digitaalhoidla loomiseks on õige. Üldine olukord kultuuripärandi pikaajaliseks digitaalseks säilitamiseks on aga kesine, sest loodud võimalused, arvestades lähitulevikus potentsiaalselt vajaminevat säilitusmahtu, on ilmselt ebapiisavad. Mäluasutustel ei ole teavet, kuidas, kus ja millistel kandjatel digiteeritud materjale säilitada. Arengukavas seatud eesmärgid on olnud liiga lennukad ja mittevastavuses olemasolevate vahenditega. Teostamise tähtajad on seatud ebarealistlikud.

78. **Riigikontroll soovib kultuuriministril** selleks, et tekiks võimalused digiteeritud kultuuripärandi järjepidevaks säilitamiseks, teha järgmist:

- Selgitada välja, milliseid digitaalse säilitamise võimalusi mäluasutused vajavad digiteeritud ning digitaalselt sündinud materjalide säilitamiseks, arvestades seejuures kõigi kultuuripärandi liikidega (paberdokumendid, fotod, muusika, video, film).
- Välja töötada detailne keskse digitaalarhiivi edasiarendamise ning haldamise mudel, mis sisaldaks teises geograafilises punktis varundamise võimalust, finantseerimise skeemi, eelarvet, ajakava ja tehnilist lahendust.
- Leida koos Riigikantselei ja Rahvusarhiiviga lahendus ühte mahukamat osa kultuuripärandist säilitava mäluasutuse, Eesti Filmiarhiivi digitaalsete säilitusvajaduste lahendamiseks.
- Teavitada mäluasutusi, millised on pikaajaliseks digitaalseks säilitamiseks sobivad tehnilised lahendused.

Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium on korduvalt viinud läbi uuringuid mäluasutustes oleva digitaalse teabe säilitamiseks vajalike mahtude määratlemiseks ning jätkab seda ka tulevikus.

Kultuuriministeerium on sõlminud Eesti Rahvusringhäälinguga koostöölepe mäluasutustes oleva digitaalse kultuuripärandi säilitamiseks. Digitaalarhiivi mudel ning haldamise korraldamist ja rahastamist käsitlev leping Kultuuriministeeriumi ja Eesti Rahvusringhäälingu vahel on esitatud Riigikontrollile. Riigikontroll ei viita oma auditis, millised konkreetsed puudujäägid nimetatud dokumentatsioonis esinevad. Kultuuriministeerium on uurinud võimalusi säilitusteenuse sisseostmiseks ning leidnud, et need ei vasta riigieelarve võimalustele. Samas märgime, et auditis esitatavad soovitud peaksid olema professionaalselt põhjendatud ja järgimist vääriavad.

Juhime Riigikontrolli tähelepanu asjaolule, et Riigikantselei on samuti valitsusasutus nagu Kultuuriministeeriumgi, ning Riigiarhiiv on Riigikantselei haldusala asutus. Märgime, et Kultuuriministeerium saab enesele võtta kohustusi ainult oma valitsemisala ulatuses ja ei saa olla ainuvastutaja filmipärandi digitaliseerimisel. Samas informeerime Riigikontrolli, et Rahvusarhiivi ja Kultuuriministeeriumi esindajad on filmide digitaliseerimise lahendusi arutanud. Kohtumistel jõuti seisukohani, et võimalusel tuleks kasutada Eesti Rahvusringhäälingu loodavaid võimalusi. Peame vajalikuks, et Riigikontroll teavitaks kõikidest auditis esilekerkinud Filmiarhiiviga seonduvatest küsimustest riigisekretäri. Jääme jätkuvalt seisukohale, et Kultuuriministeerium ei saa korraldada Filmiarhiivi tööd.

Kultuuriministeerium on teavitanud mäluasutusi digitaalse kultuuripärandi säilitamise lahendusest ning jätkab teavitamist edaspidi (vt KDSN protokollid nr 10, 11).

Riigikontrolli kommentaar: Auditaruandes on konkreetselt nimetatud, millised puudujäägid on esitatud dokumentides ja tulenevalt sellest formuleeritud ka ettepanekud. Riigikontroll ei saa nõustuda seisukohaga, et keeruliste ja kallite tehnoloogiliste üksuste rajamine peabki toimuma kinnitamata ajakava, eelarve ning pooliku finantseerimise skeemiga. Riigikontroll on Eesti Filmiarhiiviga seotud probleemidest informeerinud ka riigiarhiivaari.

Digitaalse kultuuripärandi kättesaadavus/kasutatavus

Uute juurdepääsu- ja kasutusvõimaluste loomine edeneb vaevaliselt

79. Selleks et tagada digiteeritud kultuuripärandile juurdepääs ja paremad kasutusvõimalused, on arengukava kohaselt planeeritud Eestis avada ühtne juurde pääsuportaali 2010. aastaks. Arengukava maksumuse osast võib küll leida selleks planeeritud kulutusi (4 175 000 krooni), kuid tegelikult selliseid summasid kasutatud ei ole. Ühtse juurdepääsu portaali käivitamise takerdumist on oma intervjuudes Kultuuriministeeriumi ametnikud põhjendanud portaali kontseptsiooni pideva muutumisega, seletamata, kus ja kellel see kogu aeg muutub. Seepärast ei õnnestuvatki planeeritud 2010. aastaks üle-eestilist portaali avada.

80. Praeguseks on loodud veebikeskkond <http://digiveeb.kul.ee/>, mis on mõeldud mäluasutuste projektidele ja informatsiooni jagamiseks. Esialgu on see veebikeskkond suhteliselt infovaene ja mitteülevaatlik. Nimetatud veebist ei saa ülevaadet, mis toimub digiteerimise ja digitaalse säilitamise valdkonnas Eestis. Näiteks ühtse digitaalhoidla loomise ja toimimismudeli kohta sealt infot ei leia. Samuti puudub seal info selle kohta, millised arutelud ja seadusandlikud arengud toimuvad ELi tasandil.

81. Eesti osaleb Rahvusraamatukogu kaudu ELi digitaalraamatukogu initsiatiivis Europeana, mille eesmärgiks on teha digiteeritud kultuuripärand kättesaadavaks ühise mitmekeelse juurdepääsupunkti kaudu, mis võimaldaks Euroopa hajutatud – eri organisatsioonide eri kohtades hoitava – digitaalse kultuuripärandi sidusotsingut. Kuni aastani 2011 oodatakse liikmesriikidelt kogupanusena ca 11 856 000 krooni suurust toetust. Prantsusmaa on juba teatanud, et kavatseb ettevõtmist

Arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“

Eesmärk 2: Elanikkonnal on paremad võimalused juurdepääsuks digitaalsele kultuuripärandile.

Näitajad:

- on loodud mitmekesised ja hõlpsad juurdepääsuvõimalused digitaalsele kultuuripärandile;
- digitaalsele kultuuripärandile on juurdepääs tagatud ühtse kultuuripärandi portaali kaudu.

Vaata virtuaalseid näituseid siit:
www.virtuaalmuuseum.ee.

Vaata ja telli pilte Eesti Kunstimuuseumi kogudest siit: <http://digikogu.ekm.ee/>.

Kreutzwaldi sajand. Kalevipoeg

Vaata interaktiivset kultuuriloolist digitaalarhiivi Kreutzwaldi ja Kalevipoja kohta siit: <http://kreutzwald.kirmus.ee/>

toetada kuni 3 120 000 krooniga. Enamikus liikmesriikides on veel käimas diskussioon, kui suur võiks olla konkreetse liikmesriigi panus. Teadaolevalt ei ole veel Eestis rahalist panust otsustatud.

82. Lisaks rahvusraamatukogule on Kultuuriministeerium toetanud kompetentsikeskust – ennistuskoda Kanut virtuaalnäituste süsteemi (edaspidi ka VNS) väljaarendamisel. 2005. aastal eraldati selleks 116 000 krooni. Kanut on teinud koostööd väiksemate muuseumitega nagu näiteks Tartu Kunstimuuseum ja Järvakandi Klaasimuuseum. Nende digiteeritud kogudest on korraldatud ka virtuaalnäitusi VNSi keskkonnas. Muuseumite arendamise rakendusplaanis aastateks 2006–2010 nähakse ette, et veebiaadressil www.virtuaalmuuseum.ee esitletakse igal aastal vähemalt viit uut näitust. Siiani on aga kokku tehtud vaid neli näitust. VNSi ja Muuseumite Infosüsteemi arendamiseks on rakendusplaanis ette nähtud kasutada 2006. aastal 700 000 krooni ja igal järgneval aastal 1 200 000 krooni. Rakenduskavas väidetakse, et konkreetsed rahasummad peaks sisalduma muuseumite eelarves.

83. Eesti Kunstimuuseumil ei ole võimalik oma kogude suurust ja pidevaid operatiivsust nõudvaid digiteerimistellimusi arvestades kasutada suures mahus Kanuti ennistuskoda teenuseid.

84. Seetõttu on arendatud iseseisvalt Eesti Kunstimuuseumi digitaalarhiivi projekti, mis võimaldab lisaks ise digiteeritud materjali arhiveerimisele ja kogude veebis nähtavaks tegemisele pakkuda ka soovi korral kasutajatele trükikvaliteediga faile.

Eesmärgiga muuta oma rikkalikud kunstikollektsioonid inimestele paremini nähtavaks ja kättesaadavaks, on paljud Euroopa kunstimuuseumid (sh Tate'i <http://www.tate.org.uk> Suurbritannias; Louvre <http://www.louvre.fr> Prantsusmaal; Hollandi Rahvusmuuseum <http://www.rijksmuseum.nl>; Soome Rahvusgalerii <http://www.fng.fi>; Göteborgi Kunstimuuseum <http://www.konstmuseum.goteborg.se/> Rootsis; Ungari Rahvusgalerii <http://www.mng.hu/en/collections>; Viini Kunstiajaloo Muuseum <http://www.khm.at/en>; Sloveenia Rahvusgalerii <http://www.ng-slo.si/en/>, jt) oma kodulehele koos kirjeldustega salvestanud tuhandeid kunstiteoseid. Selliste digitaalsete pildipankade kaudu on inimestel võimalik vaadata ja enamasti endale soovi korral ka tellida nende muuseumide kogudesse kuuluvate kunstiteoste reproduktid. Tänu Eesti Kunstimuuseumi loodud e-kunstimuuseumile <http://digikogu.ekm.ee> on ka osa Eesti kunstikogudest laiemale avalikkusele kättesaadavaks muudetud. E-kunstimuuseumi infopank sisaldab nii kunstnike fotosid ja nende eluloolisi andmeid kui ka teoste visuaalseid vaateid ning kirjeldavaid tehnilisi andmeid. Soovijatel on võimalik soetada endale Eesti Kunstimuuseumi kogudesse kuuluvate teoste kvaliteetses digitrükis reproduktid. Siiani on see Eestis ainulaadne taoline projekt.

85. Eesti Kirjandusmuuseum on arendanud teadusprojektide raha arvelt oma kogude digiteerimist ja ka kättesaadavaks tegemist. Üheks huvitavamaks tulemuseks on semantiline veeb „Kreutzwaldi sajand. Kalevipoeg“. Kirjandusmuuseum on suutnud oma kodulehe kaudu kättesaadavaks teha palju huvitavat ja ka haruldast materjali. Ei materiaalselt ega sisuliselt abi pole Eesti Kirjandusmuuseum oma

materjalide digiteerimiseks ja digitaalsena kättesaadavaks tegemiseks arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ raames saanud.

Vaata muuseumite kogusid siit:

www.muisee.ee.

86. Tähelepanu väärib on kindlasti asjaolu, et arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ elluviimiseks kolme aasta jooksul on Kultuuriministeerium planeerinud mäluasutustele täiendavaid rahalisi vahendeid 18 miljonit krooni. Samal ajal kui mäluasutused rahaliste taotluste maht lähemaks 18 kuuks ELi tõukefondide majanduskeskkonna rakenduskava prioriteetse suuna „Infoühiskonna edendamine” alt on kokku ca 60 miljonit krooni. Ja seda just valdkonna arengukavas seatud eesmärkide täitmiseks. Nii suur erinevus viitab selgelt sellele, et valdkonna arengukavas seatud ülesanded ja kavandatud raha on ilmses disproportsioonis.

87. 2005. aastast alates on Kultuuriministeeriumi koordineerimisel ja tellimisel AS Medisoft töötanud välja uut veebipõhist muuseumite infosüsteemi MuIS (www.muisee.ee). Muuseumide infosüsteemi eesmärk on museaalide arvelevõtmine, kirjeldamine, andmete kogumine, korrastamine, haldamine ning nende üle arvestuse pidamine vastavalt seadusele ja korrale. 2007. aasta detsembris lõppes uue arendatava muuseumide infosüsteemi tarkvara teine testimisperiood. Testimiskohaks on olnud Eesti Spordimuuseum. MuISi olulisust on Kultuuriministeerium rõhutanud ja selgitanud, et tegemist on väga suure ja keerulise süsteemiga, mille olulisim väärtus on kasutaja juurdepääs. Üldine otsingusüsteem peaks andma infot kõikidest muuseumidest, kust otsitavat objekti leida võib. Toimub infosüsteemi vahetus (KViSist MuISi) Eesti Spordimuuseumis, aga järk-järgult hakkavad ka teised muuseumid sellele süsteemile üle minema. Hiljemalt 2009. aasta II poolel tahetakse infosüsteemi kasutamine kõigis Eesti mäluasutustes käivitada. Riigikontrolli audiitorite MuISiga tutvumisel Eesti Spordimuuseumis ja veebis selgus, et välise kasutaja pool on veel välja arendamata. Otsingusüsteem on esialgu väga kohmakas ja tavakasutajale arusaamatu.

KVIS – siiani kasutusel olnud muuseumite elektrooniline infosüsteem

88. Kultuuriministeerium ei ole MuISi digiteerimise arengukavas maininud, küll aga sisaldub arengukava „21. sajandi Eesti muuseumid. Arengu põhisuunad 2006–2015“ rakenduskavas. Samuti on MuIS mainitud kultuuripärandi digiteerimisega seotud tegevusena „Eesti infoühiskonna arengukavas 2013“.

Kasuta virtuaalset arhiivi uurimissaali siin:

<http://www.ra.ee/vau/>.

89. Eraldiseisvalt Kultuuriministeeriumi ja tema valitsemisalas toimuvatest tegevustest avas Rahvusarhiiv 2008. aastal prioriteetse arendusprojektina arhiivi virtuaalse uurimissaali VAU veebikeskkonnas. Virtuaalne uurimissaal ühendab Rahvusarhiivi koosseisu kuuluvate arhiivide ning osaliselt Tallinna Linnaarhiivi kogusid, teenuseid ja kliente puudutavat infot. VAUs saab tutvuda arhiiviteatmestuga, otsida ja lehitseda arhiiviallikaid, tellida koopiaid ning konsulteerida arhiivitöötajatega. Samaselt traditsioonilise uurimissaaliga on kasutajal ka VAUs oma töölaud, kus saab salvestada, korrastada ja säilitada uurimistöö käigus kogutud andmeid.

90. Riigikontroll soovibab kultuuriministril pöörata enam tähelepanu sellele, et luua kasutajatele paremad juurdepääsuvõimalused digiteeritud kultuuripärandile, loomaks eeldused kultuuri, hariduse ja majanduse arenguks. Keskenduda riigi raha jagamisel elujõulisemate projektide ja ettevõtmiste toetamisele (nagu näiteks Eesti Kunstimuuseumi e-kunstimuuseum).

Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium on alati seadnud eesmärgiks luua kasutajatele paremad juurdepääsuvõimalused digiteeritud kultuuripärandile. Samas leiame, et mis tahes hinnangute andmisele peab lähenema vastutustundlikult ning professionaalselt, samuti eeldab see põhjalikku süvenemist temaatikasse. Märkime, et Kultuuriministeeriumi toel on valminud virtuaalnäituste tarkvara ja portaal aadressil www.virtuaalmuuseum.ee ning muuseumide infosüsteem MuIS. Ennistuskoda Kanut rolli alahindamisega eesti kunstipärandi digitaliseerimisel Kultuuriministeerium ei nõustu.

Eestis ei nähta seoseid kultuuripärandi digiteerimise ja selle kättesaadavuse tagamise ning loomemajanduse arendamise vahel

91. Euroopa Ühenduste Komisjon on soovitanud (2006/585/EÜ) toetada raamatukogude, arhiivide ja muuseumide materjalide digiteerimist ja tagada sidusjuurdepääs materjalidele, tehes need kõikidele Euroopa kodanikele kättesaadavaks, et see võimaldaks selliste majandusharude arengut nagu turism, haridus ning loometöö. Eriti tõstetakse esile loomingulisuse ja loomingul põhineva tööstuse panust Euroopa majanduskasvu ning vajadust kooskõlastada digiteerimiseks tehtavaid jõupingutusi.

92. Loomemajandus hõlmab kõiki kultuuriliste väärtuste tootmise, turustamise, vahendamise ja säilitamisega seotud majandussektoreid. Loomemajanduse arendamise üheks eelduseks peetakse ka kultuuripärandile juurdepääsetavust ja uusi kasutusvõimalusi nüüdisaegsete tehnoloogiate ning õigusruumi moderniseerimise kaudu.

93. Siiani on riigi tasandil väga palju räägitud loomemajanduse olulisusest ja arendamise vajadusest, kuid konkreetsete tegudeni jõutud ei ole. Euroopa Liidu tõukefondide majanduskeskkonna arendamise rakenduskava kohaselt peaks prioriteetne suund – ettevõtluse uuendus- ja kasvuvõime – hõlmama ka loomemajanduse arendamise meedet. Loomemajanduse arendamiseks on Eestile aastatel 2007–2013 ette nähtud 98 miljonit krooni. Praegu on loomemajandusalase teadlikkuse programm Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse poolt alles väljatöötamisel.

94. Riigikontrollile antud intervjuus märkis Kultuuriministeeriumi esindaja, et loomemajanduse ja kultuuripärandi digiteerimise vahel otseseid seoseid ei nähta. Seega on siiani mäluasutustel olnud võimalik kultuuripärandi digiteerimiseks ja kasutusvõimaluste loomiseks toetust taotleda üksnes infoühiskonna arendamise kontekstis. Samas oleks võimalik kultuuripärandi digiteerimisele anda edukalt ka majanduslik eesmärk ning siduda seda loomemajanduse programmidega.

95. **Riigikontrolli soovitab kultuuriministril koostöös majandus- ja kommunikatsiooniministriga** siduda kultuuripärandi digiteerimine loomemajanduse arendamisega ning kaasata sellega seotud projektid loomemajanduse programmidesse.

Kultuuriministri vastus: Loomemajanduse arendamisel ja loomeettevõtluse konkurentsivõime tõstmisel on digiteerimistemaatika kahtlemata oluline. Uued tehnoloogiad ja digiteerimine peab olema läbivaks teemaks mitte üksnes riigi kultuuripoliitikas, aga ka ettevõtluse, innovatsiooni ja infoühiskonna poliitikates ja programmides.

Riigikontrolli soovitus antud kujul aga ei ole asjakohane, kuna loomemajanduse arendamiseks eraldatud vahendid majanduskeskkonna arendamise rakenduskavas on suunatud ettevõtluse toetamiseks. Seetõttu peavad struktuurivahenditest toetatava loomemajanduse programmi kasusaajad olema ettevõtted, mitte aga riiklikud või mittetulunduslikud mäluasutused. Küll aga on selge, et osa kavandatavatest meetmetest toetavad kultuuripärandi digiteerimisel seatud eesmärged. Nii näiteks kaasneb filmitööstuse arendamisele suunatud digitaalse järeltootmisekeskuse rajamisega ka võimalus digiteerida seni arhiivides vanadel andmekandjatel asuvaid filme. Seda projekti finantseeritakse loomemajanduse vahenditest. Lisaks koostab Kultuuriministeerium Kultuuritehnopargi lähteülesannet, milles arvestatakse muu hulgas filmitootmise ja filmiarhiivi vajadustega. Koostöö Rahvusarhiiviga selle projekti raames algas 2008. aastal.

Riigikontrolli kommentaar: Riigikontroll tegi järelepärimise Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusele, kelle hinnangul on teatud juhtudel võimalik mäluasutuste osalemine loomemajanduse programmides (nt kui mäluasutused teevad aktiivselt koostööd ettevõtlussektoriga). Kultuuriministeerium ise on kaalunud majanduskeskkonna rakenduskavas oleva loomemajanduse meetme alt Eesti Filmi Digikeskuse loomist, kus üheks kasusaajaks oleks kasumit mittetaotlev Tallinna Ülikool.

Õigusruumi oleks võimalik veel ajakohastada, et võimaldada digiteeritud materjali head kättesaadavust/kasutatavust

96. Euroopa Liidu Komisjon on rõhutanud, et

„on vaja ajakohastada/selgitada võimalikke õigusnorme, mis takistavad tarbetult loomingulise infosisu võrgus levitamist ELis, tunnustades samas loomingu autoriõigust“.

(KOM(2007) 836)

Kas teadsite, et

võrgus (internetis) kättesaadavaks tegemine (kui tegemist on teostega) on reguleeritud AutÕSi § 13 lg 1 p-s 9¹.

Selleks peavad asutusel olema vastavad õigused. Lisaks sellele peab (mälu)asutuse enda õigusakt (muuseumiseadus, arhiiviseadus, põhimäärus jms) sellist tegevust võimaldama.

Võrgus kättesaadavaks tegemine tähendab teose piirideta (ülemaailmset) levimist.

97. Kultuuripärandi see osa, mis koosneb dokumentidest, ajaloolistest ja rahvakultuuri esemetest, on võrgupõhiselt vabalt kasutatavad, kui see ei ole piiratud arhiiviseaduse §-s 42 sätestatud piirangutega (riigisaladus, delikaatsed isikuandmed, kuriteo tõkestamine, ärisaladus, omaniku kehtestatud piirangud, avaliku teabe seadusega sätestatud piirangud). Samuti on vabalt kasutatavad kõik vanemad teosed, mille puhul on teada, et autorid on surnud rohkem kui 70 aastat tagasi ja millele ei laiene muud (nt tööstusomandi kaitse) piirangud. Ülejäänud osas on tegemist teostega, millele laieneb autoriõiguse seadus ja Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon.

98. Kaitstud teosed on võrgus kättesaadavaks tehtavad/levitatavad (piiranguteta juurdepääs) juhul, kui (mälu)asutusel on autori ja/või õiguste valdaja luba antud teose ülemaailmseks kättesaadavaks tegemiseks. Siinjuures on oluline silmas pidada, et kui teos on loodud kujul, mis ei ole mõeldud võrgu kaudu / digitaalsel kujul esitamiseks (võib moonutada teose olemust, kvaliteeti), siis peab kindlasti olema

autori(te) luba teose sellises vormis kasutamise kohta. Mäluasutustel (raamatukogud, arhiivid, muuseumid) üldjuhul taolisi lubasid ei ole.

99. Mäluasutuste tegevust reguleerivad seadused (arhiiviseadus, muuseumiseadus, Eesti Rahvusraamatukogu seadus, muinsuskaitse seadus) ja mäluasutuste põhimäärused reguleerivad teostega opereerimist küllaltki järgalt. Näiteks muuseumiseaduse kohaselt toimub muuseumites oleva kultuuripärandi kasutamine vastavalt riigivara seadusele ja arhiiviseadus käsitleb arhiivides olevat kultuuripärandit kui infot ja dokumente, mitte aga kui teoseid. Seepärast on mäluasutuste võimalused digiteeritud kultuuripärandi parema kättesaadavuse ja kasutatavuse tagamiseks kohati raskendatud. Mäluasutused ei ole teadlikud digiteeritud kultuuripärandi kättesaadavaks tegemisega kaasnevatest õigustest ja kohustustest. Nii näiteks ei ole selge, millistel tingimustel ja kui palju võiksid mäluasutused digiteeritud tööde kasutada andmisest tulu teenida. Samuti näiteks kui raamatukogu teeb autoriõigusega kaitstud teosest füüsilisele isikule koopia isiklikuks otstarbeks (nt pdf) ja saadab selle elektroonilises vormis füüsilise isiku e-posti aadressile, siis kas autoritele makstakse hüvitist samadel alustel kui tavapärase laenutuse korral. Kui ei maksta, kas siis ei ole rikutud autorite õigustatud ootusi, et igasuguse laenutuse juures koheldakse neid samadel alustel? Kui 2007. aastal maksti 4 015 173 registreeritud laenutuse eest riigieelarvest laenutustasu 2 876 900 krooni, siis ülemaailmse laenutustegevuse korral võib kulu riigieelarvele oluliselt suurenedada.

100. Omapärase näitena võib tuua Eesti Filmiarhiivi direktori vastuse küsimusele, kuidas on võimalik kliendil saada legaalselt (vastavalt arhiiviseadusele) koopia arhiivis säilitatavast filminegatiivist.

„Seda ei olegi võimalik sellisel kujul teostada, sest meil ja terves Eestis puudub kinolabor. Peab võtma riigiarhiivari eriloa ja originaalnegaativiga Soome sõitma koopia tegema, samas arhiiviseadus ei luba originaali enne välja viia, kui koopia on tehtud. Kui tegemist on aga nitroalusega (plahvatusohtliku) negatiiviga, siis legaalne lahendus puudub hoopis, sest juba vastavaid transpordinõudeid on võimatu täita.“

(Intervjuu Eesti Filmiarhiivi direktoriga)

101. Et parandada kultuuripärandi kättesaadavust, on Kultuuri- ja muinsuskaitseministeerium algatanud autoriõiguse seaduse muutmise seaduse. Defiineeritakse orbteose mõiste (teos, mille autor ei ole tuvastatav) ja sätestatakse nende kasutamine. See võimaldab mäluasutustel orbteosed üldsusele vabalt kättesaadavaks teha. Teiseks konkretiseeritakse enne 12. detsembrist 1992. a loodud teoste valdajate omavahelisi kohustusi (§ 88). Selle muudatusega antakse nimetatud perioodil loodud tele-, raadio- ja filmiteoste õigused Rahvusringhäälingule ja ASile Tallinnfilm. Samas reserveeritakse autoritele õigus teoste kasutamise eest saada õiglast tasu ja samuti jäävad autoritele teoste võõrandamatud õigused. See muudatus aga ei anna mäluasutustele palju uusi võimalusi teostele digiteeritud kujul parema kättesaadavuse tagamiseks. Kuna määratletud perioodil ei valminud näiteks filmi teoseid formaadis, mida saaks digitaalsel kujul esitada, ja autoriõiguse seaduse § 88 konkretiseerib ka autorite õigusi, siis tuleb kinofilmil puhul küsida autoritelt luba filmi digitaalses/DVD formaadis kasutamiseks, kuna enne 1992. aastat selliseid

formaate ei olnud ja tollastes lepingutes taoline kasutusviis puudus. Nimetatud teoste üldsusele kättesaadavaks tegemiseks on vaja ka lepinguid autoreid esindavate kollektiivse esindamise organisatsioonidega (õigus saada tasu teoste kasutamise eest).

102. Parem digiteeritud kultuuripärandi kättesaadavus/kasutatavus osutub võimalikuks siis, kui lisaks autoriõiguse seadusele muudetakse ka arhiivide, raamatukogude ja muuseumite otsest tegevust reguleerivaid õigusakte ja nende põhimääruseid nii, et mäluasutused saaksid endale juurde funktsioone ja õigusi. Kaaluda võiks näiteks enne 12. detsembrist 1992. a loodud (raadio, TV, film) teoste õiguste andmist mäluasutustele. Näitena võib siinkohal tuua Ungari, kus otsustati anda Nõukogude perioodil loodud filmide varalised õigused üle filmiarhiivile, et hõlbustada teoste kasutamist.

Multiterritoriaalne litsentseerimine - autori varaliste õiguste edasimüümise reguleerimine, mis ei lähtu enam kitsalt konkreetsete riikide (territooriumite) ulatusest, sest võrgupõhine teoste kasutamine on piiriülene.

103. Euroopa Liidu tasandil on praeguseks tellitud laiaulatuslik uuring **multiterritoriaalse litsentseerimise** mõjude kohta ning selle tulemuste selgumiseni kõnealuses valdkonnas radikaalseid muudatusi ei planeerita. Veel käesoleval aastal oodatakse Euroopa Liidu Nõukogu järelduste vastuvõtmist. Loodetavasti jõuavad Euroopa Liidu tasandil toimuvad arengud ja initsiatiivid ka operatiivselt Eesti õigusruumi, et võimaldada paindlikumat digiteeritud kultuuripärandi kasutamist.

104. Eesti õigusruumis tuleks teha veel mitmeid muudatusi selleks, et digiteeritud kultuuripärandit saaks lihtsamalt ja paremini kasutada. Selleks ei piisa ainult autoriõiguse seaduse parandamisest, sest paljuski on autoriõigused reguleeritud rahvusvaheliselt (konventsioonid, ELi direktiivid). Lihtsustades juurdepääsu digiteeritud kultuuripärandile ja soodustades igati selle kasutamist, ei tohi kahjustada autorite ja kaasnevate õiguste valdajate huve. Lisaks sellele, et ühiskond peaks austama autorite huve, tuleb arvestada, et Euroopas kiirelt areneva loomingu tugineva majanduse ja äri aluseks on autorite varaliste õigustega kauplemine. Seepärast on oluline üle vaadata kõik kultuuripärandi kasutatavust/kättesaadavust reguleerivad õigusaktid, hinnates nende koosmõju.

105. **Riigikontroll soovib kultuuriministril** algatada kõigi valdkonda reguleerivate õigusaktide (autoriõiguse seadus, arhiiviseadus, muuseumiseadus, riigivara seadus, muinsuskaitse seadus, mäluasutuste põhimäärused) analüüs, et välja selgitada võimalused mäluasutustele suuremate õiguste ja laiemate funktsioonide sätestamiseks digitaalse kultuuripärandi kasutamise võimaldamiseks, tagades samas autoriõiguste kaitse. Teavitada mäluasutusi nende õigustest ja kohustustest digiteeritud kultuuripärandi kättesaadavaks tegemisel.

Kultuuriministri vastus: Kultuuriminister kinnitab, et käesoleval aastal tegeletakse autoriõigust puudutavate õigusaktide analüüsi ja muudatuste kavandamisega ka laiemalt. Nimelt jätkub 2008. aastal alguse saanud „Autoriõiguse seaduse muutmise seaduse“ eelnõu menetlemine, mille eesmärgiks on luua õiguslik alus arhiivide, muuseumide ja raamatukogude kogudes olevate autoriõigusega kaitstavate teoste kasutamiseks. Samuti täpsustatakse enne 12.12.1992 (jõustus kehtiv autoriõiguse seadus – AutÕS) loodud teoste ja kaasnevate õiguste objektide õiguste kuuluvust ja kasutamist – teema on päevakorral just eriti seoses digiteerimisvõimaluste ja võrguteenuste arenguga. Paralleelselt on Kultuuriminister alustanud AutÕS uue redaktsiooni

kirjutamist, mille eesmärgiks on kaasajastada ja korrastada juba rohkem kui 16 aastat kehtinud ning selle aja jooksul üle 20 korra muudetud seadus. Kindlasti arutatakse eelnõu väljatöötamise töögrupis läbi ka digiteerimist puudutavad küsimused kui tänapäeva tehnoloogilisi võimalusi arvestades ühed pakilisemad.

Mis puudutab Riigikontrolli soovitusel nimetatud ülejäänud seaduste analüüsi, siis autoriõigusega kaitstud teoste ja kaasnevate õiguste objektide kasutamisele peab kohaldama AutÕS kui eriseaduse sätteid niikuinii, ülejäänud (AutÕS kaitse alt väljas oleva) kultuuripärandi osas on digitaliseerimist puudutavad küsimused teiselaadilised ning asjaomaste õigusaktide analüüs võib olla üheks võimaluseks lahenduse leidmisel. Samas kinnitame, et ka praegu ei ole mäluasutustel AutÕS kaitse alt väljas olevate loometöö resultaatide digiteerimiseks tegelikult seadustest või asutuste põhimäärustest tulenevaid takistusi, teoseid omakorda võib digiteerida AutÕS tulenevaid nõudeid arvestades.

Lisaks märgime, et 16.07.2008 avaldas Euroopa Komisjon rohelise raamatu „Autoriõigus teadmispõhises majanduses“ (KOM (2008) 466 lõplik), mille eesmärgiks on edendada arutelu teaduslikel ja hariduslikel eesmärkidel teadmiste levitamise teemal. Üheks käsitletavaks valdkonnaks on otseselt ka Euroopa kultuuripärandi digiteerimine. Kõigis küsimustes oodati sidusgruppide ettepanekuid 30.11.2008, hetkel Euroopa Komisjon analüüsib saadud vastuseid. Seega on ette näha digiteerimist puudutavaid algatusi ka regionaalsel tasandil, mille konkreetse sisuga on Kultuuriministeeriumi hinnangul mõistlik enne edasisi põhjalikke siseriiklikke samme tutvuda.

/allkirjastatud digitaalselt/

Tarmo Olgo
Tulemusauditi osakonna peakontrolör

Riigikontrolli soovitusel ning kultuuriministri ja majandus- ja kommunikatsiooniministri vastused

Kultuuriministri üldised kommentaarid auditori aruande kohta ja Riigikontrolli vastused

Kokkuvõtvalt leiame, et vaatamata Riigikontrolli püüdlusele hinnata igakülgset kultuuripärandi digiteerimisega seotud arendustegevusi, ei suutnud käesolev audit anda tervikülevaadet tehtust ning adekvaatselt hinnata töös olevaid arendustegevusi. Rõhutame, et auditeerimistegevus algatati aasta pärast arengukava jõustumist. Auditis on jäänud selgelt välja toomata, et Riigikontroll hindas kultuuripärandi digiteerimise arengukava, mis kestab 2010. aasta lõpuni. Auditeerija antud hinnangud ei lähtu asjaolust, et arengukava elluviimine kestab tänase seisuga veel enam kui 1,5 aastat ning mitmete oluliste sõlmevõrkude lahendamise on veel arengujärgus. Ehkki auditis märgitakse, et hinnang tehtule on antud seisuga detsember 2008, tuginevad intervjuudest tehtud järeldused valdavalt 2008. aasta kevad-suvisele seisule. Auditis ei ole kajastamist leidnud alates 2008. aasta IV kvartalist arengukava raames toimunud arendustegevused. Oleme seisukohal, et auditis antud hinnangud tegevuste kohta, nagu digihoidla loomine, filmipärandi digiteerimine, asutustevaheline koostöö, on ebaõnnestunud. Auditi teksti eelkoostööst käigus antud ministeeriumipoolseid seisukohti ja selgitusi ei ole lõppdokumendis suure osas arvestatud. Samas oluks ülioluline Riigikontrollil kohtuda kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukoguga (KDSN) enne lõpparuande projekti valmimist. Partnerite vaheline suurem dialoog ning probleemide ühine analüüs oleks auditile andnud laiemat kandepinna ja parema kvaliteedi. Alljärgnevalt esitame Kultuuriministeeriumi vastused Riigikontrolli tähelepanekutele ja ettepanekutele.

1) Kultuuriministeerium peab oluliseks olemasoleva strateegilise planeerimise ja koordineerimise mehhanismi tõhustamist ning seetõttu jääme eriarvamusele, nagu ei oleks asutusi informeeritud käimasolevatest arendustegevustest (vt KDSN koosoleku protokoll nr 10, 01.10.2008). Kultuuriministeerium ei saa vastutada info leviku eest asutuste siseselt. Kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu (KDSN) tegevuse ülevaatamine on täna üks olulisemaid teemasid, mida nõukogu arutas oma 18.03.2009 koosolekul (vt KDSN koosoleku protokoll nr 11). Selles küsimuses plaanitakse eraldi ajurünnakut veel selle aasta esimesel poolel. Mis puudutab asutuste vahelist koostööd, siis toimusid nii 2007. kui ka 2008. aastal Kultuuriministeeriumi, Rahvusarhiivi ja Filmiarhiivi ning Eesti Rahvusringhäälingu (ERR) koostööd kultuuriväärtusega filmide digiteerimise küsimuses (vt KDSN koosoleku protokoll nr 10). Selle tulemusel võeti suund hakata kasutama ERR rakendatavat digiteerimise tehnoloogiat. Filmipärandi digiteerimise kõrval on koopiade hoidmine Rahvusarhiivis kujunemas teiseks oluliseks koostöösuunaks Eesti Rahvusringhäälingu, Kultuuriministeeriumi ja Rahvusarhiivi vahel (vt KDSN koosoleku protokoll nr 11). Seetõttu jääme eriarvamusele Riigikontrolli seisukohaga vähesest ametkondadevahelisest koostööst.

2) Digiteerimistegevuse tõhususe hindamisel tuleb arvestada riigieelarves Kultuuriministeeriumile eraldatud ressurssidega. Viimasest sõltub nii digiteerimise tempo kui ka digiteerimise tehnoloogilised valikud. Kuna tasapinnaliste objektide digiteerimiseks vajalik tehnoloogia on kergemini rakendatav ja hinnalt oluliselt odavam, siis on sellest arendusest ka alustatud. Tänu Euroopa Liidu struktuurivahenditele pannakse käesoleval ajal alus ka 3D objektide digiteerimisele. Kultuuriministeeriumi haldusalas olevas Eesti Rahvusringhäälingus toimub audiovisuaalse pärandi digitaliseerimine, mistõttu ei saa nõustuda Riigikontrolli väitega, et seda tegevust pole suudetud käivitada. Nii Rahvusringhääling kui ka Ennistuskoda Kanut on Kultuuriministeeriumile kinnitanud, et mõlemad saavad pakkuda ka digiteerimisalast teenust, ERR lähiajal ning Kanut juba tänase seisuga.

3) Märgime, et loodud digitaalse kultuuripärandi hoidla lahendus koostöös Eesti Rahvusringhäälinguga. Kuna lahendus on rakendamisjärgus, siis paraneb digitaalse kultuuripärandi pikaajaline säilitamine arengukava perioodi lõppedes oluliselt. Leiame, et väide uuringute ebapiisavuse kohta ei ole tõene. Pikaajalise digitaalsete andmete säilitamisega seonduvate küsimustega tegelemine on järjepidev tegevus kogu arengukava vältel.

4) Oleme seisukohal, et Riigikontrolli väide, et digiteeritud kultuuripärandi pikaajaliseks säilitamiseks ei ole loodud piisavaid tingimusi, ei vasta tõele. Märgime, et loodud digitaalse kultuuripärandi hoidla, mille väljaarendamine on toimunud koostöös Eesti Rahvusringhäälinguga. Tehnoloogia kiire arengu tõttu pole otstarbekas liigseid andmesalvestusmahte ette soetada, kusjuures Riigikontrolli poolt väidetud 2 PB piir arvestab ainult LTO-4 tehnoloogia võimalusi. Peatselt on turule tulemas LTO-5 tehnoloogia, mis kahekordistab eelnimetatud mahu (vt pkt nr 76). Ühtlasi märgime, et Riigikontrolli esindajad on eksinud digitaalse hoidla mahtude arvestamisel vaatamata Kultuuriministeeriumi poolsele korduvale tähelepanu juhtimisele faktide koostööst staadiumis. Auditi lõpparuande punktis nr 70 väidab Riigikontroll ekslikult, et 30 TB digitaalsest materjalist täidab 60% 100 TB mahust (!). Arvestamata on jäetud Kultuuriministeeriumi-poolset selgitust 20.02.2009 ja 09.03.2009 saadetud e-kirjades ja 27.02.2009 toimunud Riigikontrolli ja Kultuuriministeeriumi esindajate kohtumisel. Ilmsete ja auditeeritava poolt osutatud faktivigade auditi lõpparuandesse sissejätmine jääb mõistetamatuks.

Oleme teavitanud Riigikontrolli, et teises geograafilises punktis säilitatava varunduse küsimus on lahendamisejärgus ning saab lahenduse enne arengukava lõppu (nt KDSN koosoleku protokoll nr 11).

5) Kultuuriministeerium toetab põhimõtet, et kultuuripärand peab olema lihtsalt ja tänapäevaste vahendite abil kättesaadav ning teeb jõupingutusi nimetatud põhimõtte realiseerimiseks. Leiame, et väide ainult üksikute projektide käivitamisest on eksitav. Rahvusraamatukogu on tegelenud süsteemselt oma digiteeritud pärandi avaldamisega Internetis ning Kultuuriministeerium on tegelenud muuseumides oleva pärandi Interneti teel kättesaadavaks tegemisega. Leiame, et ühtse juurdepääsu portaali loomine saab järgneda alles pärast valdkondlike portaali loomist.

Kultuuriministeerium märgib kokkuvõtvalt, et audit ei suutnud adekvaatselt avada kogu valdkonna tervikpilti. Rohkem oleks oodanud süsteemi terviklikku ja tulevikku suunatud analüüsi, mitte tehniliste detailide vaidlustamist. Mõistame, et nimetatud valdkonna auditeerimine on keerukas seoses auditi objekti uudsuse ning dünaamilise arenguga kaasajas. Siiski tõdeme, et auditis esitatud lõppjäreldustes ei arvestata sellega, et arengukava elluviimine jätkub kuni 2010. aasta lõpuni. Ühtlasi märgime, et äärmiselt oluline on kaasata ekspertidena tehniliste ja õiguslike küsimuste käsitlemise puhul oma ala asjatundjaid. Kindlasti vajab Riigikontrolli-poolne ekspertide koostööst lahendamise vorm teistsugust lahtimõtestamist. Kui auditeeritava soovitakse eksperdi kaasamist koostööst, ei saa automaatselt eeldada, et auditeeritava on kohustus juba ettepanud ekspert koostööst. Kindlasti oleksime oodanud auditeerimise käigus enam kohtumisi Riigikontrolli esindajatega, milles oleks keskendunud olulistele sõlmküsimustele. Kultuuriministeeriumi esindajatega toimusid intervjuud mais-juunis 2008. aastal, vahepealsel ajal (7 kuu

jooksul) kohtumisi ei toimunud. Järgmine kohtumine ministeeriumi esindajatega toimus juba aruande teksti kooskõlastuste käigus veebruaris. Auditi lõpp-aruande projekti tekstiga tutvumisel selgus, et see tugineb vananenud andmetele ja kallutatud faktidele. Ministeeriumi tähelepanu juhtimistega oluliselt ei arvestatud ning lõpp-järeldused jäid rõhutatult ühepoolseks. Peame kurvastusega märkima, et Riigikontrolli varasem konstruktiivne dialoog auditite koostamise käigus asendus seekord paindumatu suhtlemisega.

Kuna auditeeritava arengukava rakendamine jätkub veel nii 2009 kui ka 2010. aastal, jätkab Kultuuriministeerium püstitatud eesmärkide elluviimist.

Riigikontrolli kommentaar: Riigikontroll peab iseenesest mõistetavaks, et kui hinnatakse arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ täitmist, saab seda teha käesoleva hetke seisuga. Kultuuriministeeriumi väide, et aruanne põhineb vananenud informatsioonil, ei vasta tõele. Riigikontroll ei saanud ministrile saadetud auditiaruande eelnõus arvestada ainult viimase valdkonda koordineeriva nõukogu istungi tulemustega, sest see toimus pärast Riigikontrolli aruande väljasaatmist. Samas on Riigikontrollil hea meel, et Kultuuriministeerium on auditi lõpus teemaga aktiivselt tegelema.

Riigikontroll on oma hinnangutes lähtunud auditeerimise käigus selgunud olukorrast (intervjuud mäluasutustes) ja ka sellest, et KDSN viimane kogunemine enne 01.10.2008 oli 26.06.2007. Seega ei toimunud ligi 1,5 aasta jooksul ühtegi ametlikku kokusaamist. Riigikontroll ei saa heaks kiita olukorda, kus nõukogu töös ei peeta kinni kehtestatud töökorrast ja mäluasutuste informeeritus on olnud puudulik. Riigikontroll on seisukohal, et ministeerium peab oma töös lähtuma tegelikust tulemuslikkusest (ka koordineerimise ja informeerimise osas) ja mitte väitma, et see on asutuste siseasi. On igati tervitatav, et auditeerimise lõpuks ministeeriumi tegevus elavnes.

Digiteerimise tõhususe hindamisel on Riigikontroll arvestanud Kultuuriministeeriumile eraldatud ressurssidega ja juhtinud auditiaruandes tähelepanu asjaolule, et ministeerium ei ole arengukava ega ka rakenduskava viinud tegelike võimalustega vastavusse. Vaatamata sellele, et arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ esimese meetme – valdkonna koordineerivõrgu tugevdamine – elluviimiseks planeeritud raha on juba praeguseks oluliselt ületatud, ei ole siiani arengukava aluseks olevat finantsplaani muudetud. Arvestades riieelarve rasket seis, kahtleb Riigikontroll õigustatult arengukava eesmärkide tähtaegse täitmise võimalikkuses.

Riigikontroll teab ja on ka auditiaruandes kirjutanud, et digitaalse kultuuripärandi hoidla Eesti Rahvusringhäälingu juures on rakendusel (loomisel), kuid auditi lõpus hoidlas veel reaalselt säilitustegevust ei toimunud.

Riigikontroll selgitas Kultuuriministeeriumile korduvalt, et rahvusvahelise hea tava kohaselt peab digiteeritud kultuuripärandit säilitama vähemalt kahes erinevas geograafilises punktis ja see tõstab säilitatava ainese mahu kahekordseks ehk 100 TBst moodustaks see mitte 30% vaid 60%. Seega ei ole õige ministeeriumi seisukoht, et tegemist on faktiveaga.

Ühtse juurdepääsuportaalide loomine on arengukavas selge eesmärgina välja toodud. Kui seda ei saa seatud tähtaja jooksul käivitada, siis peab muutma arengukava. Riigikontroll ei ole vaidlustanud valdkondlike portaalide prioriteetsust.

Kultuuriministeerium märgib, et oleks auditi enam eeldanud tervikpildi käsitlemist. Samas heidab Riigikontrollile ette, et auditis käsitletakse ka Eesti Filmiarhiiviga seotud probleeme, mis ei kuulu Kultuuriministeeriumi valitsemisalas. Riigikontroll käsitles teemat täpselt niisama ülevaatluskult, kui ministeerium ise on pidanud vajalikuks kinnitatud arengukavas.

Riigikontroll ei ole eeldanud, et auditeeritav peaks iga eksperti kooskõlastama. Kultuuriministeeriumil ei olnud auditisse kaasatud eksperdi kohta kooskõlastuse hetkel vastuväiteid.

Riigikontroll kohtus auditeeritava esindajatega küll auditi algul ja lõpus, kuid vahepealsel perioodil suheldi ministeeriumiga nii e-posti kui ka telefoni teel. Sellist töövormi on siiani peetud auditeeritava aja suhtes kõige säästlikumaks. Teistsugust soovi Kultuuriministeerium Riigikontrollile varem ei ole esitanud. Viimasel kohtumisel tegi Riigikontroll ettepaneku arutada auditi järeldusi kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu istungil, kuid Riigikontrolli järgnenud nõukogu istungile ministeerium ei kutsunud.

Kultuuriministeerium ei ole soovinud mõista, et audiitorid ei saa teha järeldusi ministeeriumi suusõnaliste väidete põhjal, mida ükski dokument või teine osapool ei kinnita. Riigikontrollil oli auditi vältel raskusi küsitud dokumentide kättesaamisega, kuid sellele vaatamata püüdsid audiitorid ministeeriumile alati vastu tulla ja küsitud dokumendid ära oodata. Seetõttu ei ole Riigikontrolli hinnangul õigustatud ministeeriumi etteheide paindumatu suhtlemise kohta.

Riigikontrolli soovitus	Ministrite vastused
<p>Strateegiline planeerimine</p> <p>13. Riigikontroll soovib kultuuriministril viia arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ eesmärgid ja nende saavutamiseks planeeritud meetmed vastavusse reaalsete võimaluste ning tähtaegadega. Selliselt oleks strateegilisest planeerimisest sisuliselt kasu. (p-d 9–12)</p>	<p>Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium peab reaalseks kõikide arengukavas olevate eesmärkide täitmist. Esialgselt kavandatud arengukava finantsplaani vaadatakse tervikuna üle ning korrigeeritakse.</p>
<p>20. Riigikontroll soovib kultuuriministril ning majandus- ja kommunikatsiooniministril tagada, et arengukava „Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ asutuseülesed arendused ühtiksid „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaanis olevate prioriteetsete tegevussuundadega. See annaks võimaluse</p>	<p>Kultuuriministri vastus: 30. novembril 2006 valitsuses heaks kiidetud „Infoühiskonna Arengukava 2013“ dokumendis näeb tegevusvaldkond I ette isikukeskse ja kaasava ühiskonna arendamise. Nimetatud tegevusvaldkonna tegevussuuna on kirjeldatud kultuuripärandi digitaliseerimine, selle digitaalne säilitamine ja inimestele kättesaadavaks tegemine interneti vahendusel ning integreerimine eÕppe keskkonnaga. Tegevussuuna eest on märgitud vastutajaks Kultuuriministeerium. Mõõname, et kuna arengukava</p>

Riigikontrolli soovitus	Ministrite vastused
<p>saada selge ülevaate kultuuripärandi digiteerimise valdkonnas planeeritavatest ja teostatud arendustest ning nende maksumusest, paremini hinnata ja suunata läbiviidavaid tegevusi. (p-d 15–19)</p>	<p>„Digitaalne kultuuripärand 2007–2010“ ei õnnestunud Rahandusministeeriumi vastuseisu tõttu kinnitada valdkonna arengukavana, siis võiks „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“-s märkida täiendavalt vastutatavate ka teised asjasse puutuvad valitsusasutused. „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaanis on meie hinnangul kirjeldatud kõik olulised ja prioriteetsed arengusuunad (nt digitaalhoidla, digitaalsele kultuuripärandile juurdepääsu põhimõtete, vahendite ja teenuste ning digitaalse sisu loomine), seega on mõlemad arengukavad omavahel kooskõlas. Juhime Riigikontrolli tähelepanu asjaolule, et „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaani on igal aastal ajakohastatud, kuid Riigikontrolli auditis toodud märkused puudutasid 2007. aastat käsitlevat dokumenti.</p> <p>Riigikontrolli kommentaar: Eri aruannetes ühe eesmärgi (kultuuripärandi digitaliseerimine, selle digitaalne säilitamine ja inimestele kättesaadavaks tegemine interneti vahendusel ning integreerimine eÕppe keskkonnaga) all ellu viidavad erinevad tegevused ei anna terviklikku ja arusaadavat ülevaadet ei Kultuuriministeeriumi planeeritavatest ega teostatud asutuseülestest arendustest ega digiteerimise valdkonna tegelikust finantseerimisest aastate jooksul. Kuna Kultuuriministeeriumi enda väitel ei ole rahvaraamatukogude elektroonilise laenutuste arvestuse süsteem URRAM üldse seotud ja muuseumide infosüsteem MulS on kaudselt seotud kultuuripärandi digiteerimise valdkonnaga, on nende ministeeriumi infotehnoloogiliste arendustegevuste näitamine „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaani täitmise aruandes digiteerimise valdkonna all prioriteetsete tegevustena Riigikontrolli hinnangul eksitav.</p> <p>Majandus- ja kommunikatsiooniministri vastus: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium nõustub kontrollaruande eelnõu punktis 20 toodud soovitusel. Samas peame vajalikuks märkida, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium saab „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaani lülitada Kultuuriministeeriumi valdkonda kuuluvaid tegevusi ainult Kultuuriministeeriumi poolsete vastavate algatuste olemasolul.</p>
<p>Digitaalse säilitamise nõukogu</p> <p>28. Riigikontroll soovib kultuuriministril tõhustada kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu tööd: kehtestada uus töökord, mis määraks täpselt kindlaks nõukogu õigused, kohustused ja vastutuse valdkonna juhtija või nõuandva organina. Tagada töökorrast kinnipidamine. (p-d 21–27)</p>	<p>Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium on kehtestanud KDSN-i uue töökorra. Nõukogu ülesanded on kultuuriministri nõustamine kultuuripärandi digiteerimise, digitaalsena kättesaadavaks tegemise ja digitaalse säilitamisega seotud küsimustes. Samas on kavas nõukogu rolli täiendav läbiarutamine järgmisel koosolekul, mis toimub veel 2009. a I p-a. KDSN rolli käsitleti nõukogu koosolekul 18.03.2009 (protokoll nr 11).</p> <p>Märgime, et kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu (KSN) töö peatamine tulenes nõukogu enda otsusest. Juba 2006. aastal tõi KSN, et „nõukogu on oma eesmärgid, mis põhimääruses kirjas, täitnud“ (vt protokoll 06-3, 04.10.2006). Sellest informeeris ministeerium Riigikontrolli 2008. aasta aprillis oma vastuses Riigikontrolli kontrollaruande eelnõule „Teadus- ja arhiivraamatukogude komplekteerimine“. Kahjuks pole Riigikontroll auditeerimise käigus ministeeriumi edastatud informatsiooni arvestanud ning ministeerium antud hinnanguga ei nõustu.</p>
<p>Toetuste taotlemine</p> <p>33. Riigikontroll soovib kultuuriministril asutusteüleste kesksete arenduste (nt ühine juurdepääsuportaal, digihoidla) puhul taotleda toetust Euroopa Liidu tõukefondidest. (p-d 29–32)</p>	<p>Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium märgib, et Vabariigi Valitsuse 22. jaanuari 2009. a korraldusega nr 22 on heaks kiidetud „Eesti infoühiskonna arengukava 2013“ rakendusplaan 2009-2010“, milles kavandatud arendusprojektide elluviimine ja finantseerimine toimub investeringute kava kaudu. Nimetatud projektide hulka kuulub ka näiteks ühtse kultuuripärandi portaali loomine.</p>
<p>Digiteerimise prioriteetid ja kompetentsikeskused</p> <p>59. Riigikontroll soovib kultuuriministril</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ selgitada välja hävimisohus olev kultuuripärand ja tagada selle eelisjärjekorras digiteerimine ja pikaajaline digitaalne säilitamine. ■ välja töötada selged prioriteetid (digiteerimistöde järjekord), et väärtuslikum (olulisem, kasutajatele vajalikum jms) osa kultuuripärandist digiteeritaks eelisjärjekorras. ■ otsustada, kas arendada välja kõik olemasolevad kompetentsikeskused või 	<p>Kultuuriministri vastus: Märgime, et hävimisohus oleva pärandi määratlemisega on juba aastaid tegeletud, näiteks on koostatud „Eesti trükise Punane Raamat I“ mille nominentide valimisel on arvestatud muuhulgas ka nende säilivusriske. Muuseumid tellivad igal aastal regulaarselt museaalide ennistustöid „Kanuti“, mille käigus need museaalid ka digiteeritakse.</p> <p>Kultuuriministeerium saab vastata ainult enda haldusalas olevate kompetentsikeskuste osas. Oleme teavitanud Riigikontrolli, et välja arendatakse kõik olemasolevad Kultuuriministeeriumi valitsemisalas olevad kompetentsikeskused. Leiame, et nende arvu vähendamine ei ole põhjendatud. Juhime Riigikontrolli tähelepanu asjaolule, et kompetentsikeskused on avalik-õiguslikud või riigiasutused, millest lähtuvalt on määratletud ka nende õiguslik staatus ja finantseerimis põhimõtted. Kultuuriministeerium ei saa rahastada väljaspool oma haldusala asuvate riigiasutuste arendusprojekte.</p>

Riigikontrolli soovitus	Ministrite vastused
<p>panustada väiksemale hulgale, kuid suurema jõudlusega keskuste arendamisele.</p> <ul style="list-style-type: none"> reguleerida täpselt kompetentsikeskuste tegevus – ülesanded, vastutus ning finantseerimis põhimõtted. <p>(p-d 37–58)</p>	<p>Riigikontrolli kommentaar: Hävimissohus pärandiga on küll tegeletud, kuid siiani on see jäänud üksikute projektide ja asutuste tasandile. Puudub terviklik ülevaade hävimissohu tõttu digiteerimist vajavast kultuuripärandist.</p> <p>Riigikontroll jääb oma seisukoha juurde, et piiratud rahaliste ressurside juures tuleb kompetentsikeskuste mõiste täpsustada ja teha ka efektiivseid valikuid.</p>
<p>Pikaajaline säilitamine</p> <p>78. Riigikontroll soovib kultuuriministril selleks, et tekiks võimalused digiteeritud kultuuripärandi järjepidevaks säilitamiseks teha järgmist:</p> <ul style="list-style-type: none"> Selgitada välja, milliseid digitaalset säilitamise võimalusi mäluasutused vajavad digiteeritud ning digitaalselt sündinud materjalide säilitamiseks, arvestades seejuures kõigi kultuuripärandi liikidega (paberdokumendid, fotod, muusika, video, film). Välja töötada detailne keske digitaalarhiivi edasiarendamise ning haldamise mudel, mis sisaldaks teises geograafilises punktis varundamise võimalust, finantseerimise skeemi, eelarvet, ajakava ja tehnilist lahendust. Leida koos Riigikantselei ja Rahvusarhiiviga lahendus ühte mahukamat osa kultuuripärandist säilitava mäluasutuse, Eesti Filmiarhiivi digitaalsete säilitusvajaduste lahendamiseks. Teavitada mäluasutusi, millised on pikaajaliseks digitaalseks säilitamiseks sobivad tehnilised lahendused. <p>(p-d 60–77)</p>	<p>Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium on korduvalt viinud läbi uuringuid mäluasutustes oleva digitaalse teabe säilitamiseks vajalike mahtude määratlemiseks ning jätkab seda ka tulevikus.</p> <p>Kultuuriministeerium on sõlminud Eesti Rahvusringhäälinguga koostöölepe mäluasutustes oleva digitaalse kultuuripärandi säilitamiseks. Digitaalarhiivi mudel ning haldamise korraldamist ja rahastamist käsitlev leping Kultuuriministeeriumi ja Eesti Rahvusringhäälingu vahel on esitatud Riigikontrollile. Riigikontroll ei viita oma auditis, millised konkreetsed puudujäägid nimetatud dokumentatsioonis esinevad. Kultuuriministeerium on uurinud võimalusi säilitusteenuse sisseostmiseks ning leidnud, et need ei vasta riigieelarve võimalustele. Samas märgime, et auditis esitatavad soovitatud peaksid olema professionaalselt põhjendatud ja järgimist vääriavad.</p> <p>Juhime Riigikontrolli tähelepanu asjaolule, et Riigikantselei on samuti valitsusasutus, nagu Kultuuriministeeriumgi, ning Riigiarhiiv on Riigikantselei haldusala asutus. Märgime, et Kultuuriministeerium saab enesele võtta kohustusi ainult oma valitsemisala ulatuses ja ei saa olla ainuvastutaja filmipärandi digitaliseerimisel. Samas informeerime Riigikontrolli, et Rahvusarhiivi ja Kultuuriministeeriumi esindajad on filmide digitaliseerimise lahendusi arutanud. Kohtumistel jõuti seisukohani, et võimalusel tuleks kasutada Eesti Rahvusringhäälingu poolt loodavaid võimalusi. Peame vajalikuks, et Riigikontroll teavitaks kõikidest auditis esilekerkinud Filmiarhiiviga seonduvatest küsimustest Riigisekretäri. Jääme jätkuvalt seisukohale, et Kultuuriministeerium ei saa korraldada Filmiarhiivi tööd.</p> <p>Kultuuriministeerium on teavitanud mäluasutusi digitaalse kultuuripärandi säilitamise lahendusest ning jätkab teavitamist edaspidi (vt KDSN protokollid nr 10, 11).</p> <p>Riigikontrolli kommentaar: Kontrollaruandes on konkreetselt nimetanud, millised puudujäägid on esitatud dokumentides ja tulenevalt sellest formuleerinud ka ettepanekud. Riigikontroll ei saa nõustuda seisukohaga, et keeruliste ja kallite tehnoloogiliste üksuste rajamine peabki toimuma kinnitamata ajakava, eelarvega ning pooliku finantseerimise skeemiga. Riigikontroll on Eesti Filmiarhiiviga seotud probleemidest informeerinud ka riigiarhiivaari.</p>
<p>Juurdepääsu loomine</p> <p>90. Riigikontroll soovib kultuuriministril pöörata enam tähelepanu sellele, et luua kasutajatele paremad juurdepääsu võimalused digiteeritud kultuuripärandile, loomaks eeldused kultuuri, hariduse ja majanduse arenguks. Keskenduda riigi raha jagamisel elujõulisemate projektide ja ettevõtmiste toetamisele (nagu näiteks Eesti Kunstimuuseumi e-kunstimuuseum).</p> <p>(p-d 79–89)</p>	<p>Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium on alati seadnud eesmärgiks luua kasutajatele paremad juurdepääsu võimalused digiteeritud kultuuripärandile. Samas leiame, et mis tahes hinnangute andmisele peab lähenema vastutustundlikult ning professionaalselt, samuti eeldab see põhjalikku süvenemist temaatikasse. Märgime, et Kultuuriministeeriumi toel on valminud virtuaalnäituste tarkvara ja portaal aadressil www.virtuaalmuuseum.ee ning muuseumide infosüsteem MuLS. Ennistuskoda Kanut rolli alahindamisega eesti kunstipärandi digitaliseerimisel Kultuuriministeerium ei nõustu.</p>
<p>Seos loomemajandusega</p> <p>95. Riigikontrolli soovib kultuuriministril koostöös majandus- ja kommunikatsiooniministriga siduda kultuuripärandi digiteerimine loomemajanduse arendamisega ning kaasata sellega seotud projektid loomemajanduse programmidesse.</p> <p>(p-d 91–94)</p>	<p>Kultuuriministri vastus: Loomemajanduse arendamisel ja loomeettevõtluse konkurentsivõime tõstmisel on digiteerimistemaatika kahtlemata oluline. Uued tehnoloogiad ja digiteerimine peab olema läbivaks teemaks mitte üksnes riigi kultuuripoliitikas, aga ka ettevõtluse, innovatsiooni ja infühiskonna poliitikates ja programmides. Riigikontrolli soovitus antud kujul aga ei ole asjakohane, kuna loomemajanduse arendamiseks eraldatud vahendid majanduskeskkonna arendamise rakenduskavas on suunatud ettevõtluse toetamiseks. Seetõttu peavad struktuurivahenditest toetatava loomemajanduse programmi kasusaajad olema ettevõtted, mitte aga riiklikud või mittetulunduslikud mäluasutused. Küll aga on selge, et osa kavandatavatest meetmetest toetavad kultuuripärandi digiteerimisel seatud eesmärgid. Nii näiteks kaasneb filmitööstuse arendamisele suunatud digitaalse järeletootmiskeskuse rajamisega ka võimalus digiteerida seni arhiivides vanadel andmekandjatel asuvaid filme. Seda projekti</p>

Riigikontrolli soovitused	Ministrite vastused
	<p>finantseeritakse loomemajanduse vahenditest. Lisaks koostab Kultuuriministeerium Kultuuritehnopargi lähteülesannet, milles arvestatakse muu hulgas filmitootmise ja filmiarhiivi vajadustega. Koostöö Rahvusarhiiviga selle projekti raames algas 2008. aastal.</p> <p>Riigikontrolli kommentaar: Riigikontroll tegi järelepärimise Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusele, kelle hinnangul on teatud juhtudel võimalik mäluasutuste osalemine loomemajanduse programmides (nt kui mäluasutused teevad aktiivselt koostööd ettevõtlussektoriga). Kultuuriministeerium ise on kaalunud Majanduskeskkonna rakendusavas oleva loomemajanduse meetme alt Eesti Filmi Digikeskuse loomist, kus üheks kasusaajaks oleks kasumit mittetaotlev Tallinna Ülikool.</p>
<p>Õigusruum</p> <p>105. Riigikontroll soovib kultuuriministril algselt kõigi valdkonda reguleerivate õigusaktide (autoriõiguse seadus, arhiiviseadus, muuseumiseadus, riigivara seadus, muinsuskaitse seadus, mäluasutuste põhimäärused) analüüs, et välja selgitada võimalused mäluasutustele suuremate õiguste ja laiemate funktsioonide sätestamiseks digitaalse kultuuripärandi kasutamise võimaldamiseks, tagades samas autoriõiguste kaitse. Teavitada mäluasutusi nende õigustest ja kohustustest digiteeritud kultuuripärandi kättesaadavaks tegemisel. (p-d 96–104)</p>	<p>Kultuuriministri vastus: Kultuuriministeerium kinnitab, et käesoleval aastal tegeletakse autoriõigust puudutavate õigusaktide analüüsi ja muudatuste kavandamisega ka laiemalt. Nimelt jätkub 2008. aastal alguse saanud „Autoriõiguse seaduse muutmise seaduse“ eelnõu menetlemine, mille eesmärgiks on luua õiguslik alus arhiivide, muuseumide ja raamatukogude kogudes olevate autoriõigusega kaitstavate teoste kasutamiseks. Samuti täpsustatakse enne 12.12.1992 (jõustus kehtiv autoriõiguse seadus – AutÕS) loodud teoste ja kaasnevate õiguste objektide õiguste kuuluvust ja kasutamist – teema on päevakorral just eriti seoses digiteerimisvõimaluste ja võrguteenuste arenguga. Paralleelselt on Kultuuriministeerium alustanud AutÕS uue redaktsiooni kirjutamist, mille eesmärgiks on kaasajastada ja korrastada juba rohkem kui 16 aastat kehtinud ning selle aja jooksul üle 20 korra muudetud seadus. Kindlasti arutatakse eelnõu väljatöötamise töögrupis läbi ka digiteerimist puudutavad küsimused kui tänapäeva tehnoloogilisi võimalusi arvestades ühed pakilised.</p> <p>Mis puudutab Riigikontrolli soovitusel nimetatud ülejäänud seaduste analüüsi, siis autoriõigusega kaitstud teoste ja kaasnevate õiguste objektide kasutamisele peab kohaldama AutÕS kui eriseaduse sätteid niikuinii, ülejäänud (AutÕS kaitse alt väljas oleva) kultuuripärandi osas on digitaliseerimist puudutavad küsimused teiselaadilised ning asjaomaste õigusaktide analüüs võib olla üheks võimaluseks lahenduse leidmisel. Samas kinnitame, et ka praegu ei ole mäluasutustel AutÕS kaitse alt väljas olevate loometöö resultaatide digiteerimiseks tegelikult seadustest või asutuste põhimäärustest tulenevaid takistusi, teoseid omakorda võib digiteerida AutÕS tulenevaid nõudeid arvestades.</p> <p>Lisaks märgime, et 16.07.2008 avaldas Euroopa Komisjon rohelise raamatu „Autoriõigus teadmispõhises majanduses“ (KOM (2008) 466 lõplik), mille eesmärgiks on edendada arutelu teaduslikel ja hariduslikel eesmärkidel teadmiste levitamise teemal. Üheks käsitletavaks valdkonnaks on otseselt ka Euroopa kultuuripärandi digiteerimine. Kõigis küsimustes oodati sidusgruppide ettepanekuid 30.11.2008, hetkel Euroopa Komisjon analüüsib saadud vastuseid. Seega on ette näha digiteerimist puudutavaid algatusi ka regionaalsel tasandil, mille konkreetse sisuga on Kultuuriministeeriumi hinnangul mõistlik enne edasisi põhjalikke siseriiklikke samme tutvuda.</p>

Auditi iseloomustus

Auditi eesmärk

Auditi eesmärgiks oli hinnata, kas 2010. aastaks on arvestatav osa Eesti riigi kultuuripärandist digiteeritud ja digitaalselt pikaajaliselt säilitatud ning sellele on tagatud juurdepääs ühtse portaali kaudu.

Hinnangu andmise kriteeriumid

Hinnangute andmisel lähtus Riigikontroll järgmistest kriteeriumitest:

- Selleks et majandada säästlikult ja vältida dubleerimist, peab riigipoolne asutusteülene koordineerimine olema täpne, seatud eesmärgid peavad olema jõukohased, eesmärkide saavutamiseks kavandatud vahendid ja tähtajad kohased.
- Digiteerimine peab aitama tagada kultuuripärandi pikaajalist säilimist. Selleks peab kasutama õigeid tehnoloogiaid ja säilitusformaate (kandjad). Digiteeritud kultuuripärandi pikaajaliseks säilitamiseks peavad olema loodud tingimused.
- Digiteeritud kultuuripärand peab olema lihtsalt ja tänapäevaste vahendite abil (ka võrgupõhiselt) kättesaadav ja kasutatav, et selle kaudu luua paremad võimalused kvaliteetse hariduse, kultuuri ja loomemajanduse arenguks.

Auditi ulatus ja käsitusviis

Audit keskendus järgmistele põhiküsimustele:

1. Kas Kultuuriministeriumi-poolne digiteerimise valdkonna riiklik koordineerimine on tulemuslik?
 - 1.1. Kas Kultuuriministeriumi tegutsemine on koosõlas kultuuripärandi digiteerimist käsitlevates valdkondlikes arengukavades/strateegiates püstitatud eesmärkidega?
 - 1.2. Kas Kultuuriministeriumi moodustatud kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu suudab täita talle pandud ülesandeid valdkonna koordineerimisel ning valdkondlike arengukavade/strateegiate elluviimisel?
 - 1.3. Kas digiteerimise kompetentsikeskused täidavad oma rolli valdkonnas vastavate oskusteadmiste edastajana ja/või koolitajana, valdkondliku info koordineerijana ning digiteerimise teenuse pakkujana?
2. Kas riik on loonud võimalused kogu kultuuripärandi järjepidevaks säilitamiseks?
 - 2.1. Kas hävimisohus kultuuripärand on välja selgitatud ja toimub selle pikaajaline digitaalne säilitamine?
 - 2.2. Kas keskse digitaalarhiivi loomiseks vajalikud analüüsid sobiva tehnika, mahtude ja maksumuste kohta on teostatud?

- 2.3. Kas on välja töötatud ühtse digitaalhoidla toimimise kontseptsioon/mudel, koostatud projektdokumentatsioon ning leitud sobivad rahalised, tehnilised ja õiguslikud lahendused hoidla toimimiseks?
3. Kas riik on loonud eeldused digitaalse kultuuripärandi heaks kättesaadavuseks ja kasutatavuseks?
- 3.1. Kas kehtivad õigusaktid võimaldavad digiteeritud kultuuripärandi head kättesaadavust ja kasutatavust?
- 3.2. Kas kultuuripärandit on piisavalt digiteeritud, digitaalsena säilitatud ja loodud sellele piisavalt head juurdepääsu ja kasutamise võimalused, et see oleks aluseks teadmispõhise majanduse/loomemajanduse arengule?
- 3.3. Kas avalikkusele on loodud head juurdepääsuvõimalused digiteeritud kultuuripärandile (ühtse juurdepääsu portaali kaudu)?

Põhiküsimustele vastamiseks sooritati järgmised olulisemad tegevused:

- õigusaktide analüüs,
- arengukavade ja nendega seotud dokumentide (aruanded, tegevuskavad) analüüs,
- intervjuud:
 - Rahvusarhiivi struktuuriüksus Ajalooarhiiv: Indrek Kuuben (direktor), 18.04.2008,
 - Eesti Äriarhiiv: Raivo Ruusalepp (ekspert), 21.04.2008,
 - Eesti Kunstimuseum: Maiu Kurvits (digitaalarhiivi projektijuht), 25.04.2008,
 - Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium: Margus Püüa (infotehnoloogia osakonna juhataja), 08.05.2008,
 - Kultuuriministeerium: Anton Pärn (asekantsler kultuuriväärtuste alal), Indrek Eensaar (infotehnoloogiabüroo juhataja), 21.05.2008,
 - Kultuuriministeerium: Ragnar Siil (arendusosakonna juhataja), 18.06.2008,
 - Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium: Ele-Merike Pärtel (ettevõtluse talituse peaekspert), 20.06.2008
 - Ennistuskoda Kanut: Kriste Sibul (direktor), Andres Uueni (dokumenteerimise osakonna juhataja), 26.06.2008,
 - Rahvusarhiivi struktuuriüksus Eesti Filmiarhiiv: Ivi Tomingas (direktor), 27.06.2008,
 - Eesti Kirjandusmuuseum: Marin Laak (Eesti kultuuriloolise arhiivi vanemteadur), 01.07.2008,
 - Eesti Rahva Muuseum: Krista Aru (direktor), 02.07.2008,
 - Eesti Rahvusraamatukogu: Mihkel Reial (tehnoloogidirektor), 03.07.2008,

- Eesti Rahvusringhääling: Heli Pikk (arhiivide juhataja), Heiki Männik (digitaalsete arhiivide arendusjuht), 08.08.2008,
 - Eesti Kunstimuseum: Piret Kullerkupp (peavarahoidja), 28.08.2008,
 - Rahvusarhiiv: Priit Pirsko (riigiarhivaar), 30.09.2008.
- Kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu protokollide analüüs,
 - Veebiküsimustik kultuuripärandi digitaalse säilitamise nõukogu liikmetele. Küsimustik saadeti 15-le nõukogu liikmele. Neist 13 on nõukogu liikmed olnud vähemalt viimased 2 aastat ning 2 kuulusid nõukogu koosseisu kuni käesoleva aasta kevadeni. Kahele uuele liikmele, kes on nõukogu koosseisu alates maist 2008, veebiküsimustikku ei saadetud. Küsimustikule vastas 15 nõukogu praegust ja endist liiget, kellest 11 olid mäluasutuste juhid/spetsialistid ning 4 Kultuuriministeeriumi esindajad.
 - Eksperdi hinnang Eesti Rahvusringhäälingu juurde loodava digitaalhoidla tehnoloogilise lahenduse, mahutavuse ja edasise laiendatavuse kohta. Eksperdi hinnangus võrreldi valitud tehnoloogiat tehnoloogiliste lahendustega ja arengutega maailmas ning võrreldi lähiajal digiteerimist vajava materjali mahukust loodava hoidla mahukusega.

Auditi lõpetamise aeg:

Auditi toimingud lõpetati detsembris 2008.

Auditi meeskond:

Auditijuht Külli Nõmm, audiitorid Rutt Tambet ja Hannes Lintrop

Kontaktandmed

Auditi kohta saab lisainfot Riigikontrolli kommunikatsiooniteenistusest
tel +372 640 0704 või +372 640 0777, e-post riigikontroll@riigikontroll.ee

Auditaruande elektrooniline koopia (pdf) on saadaval koduleheküljel www.riigikontroll.ee.

Auditaruande kokkuvõte on saadaval ka inglise keeles.

Auditaruande number Riigikontrolli asjaajamissüsteemis on TAO-2-1.4/09/12.

Riigikontrolli postiaadress on:

Narva mnt 11a
15013 TALLINN
Tel +372 640 0700
Faks +372 661 6012
riigikontroll@riigikontroll.ee

Riigikontrolli varasemaid auditeid kultuuripärandi valdkonnas

09.04.2008 – Teadus- ja arhiivraamatukogude komplekteerimine

27.06.2007 – Kultuurimälestiste kaitse

20.06.2005 – Muuseumivarade arvestus, säilimine ja kasutamine

Kõik aruanded on kättesaadavad Riigikontrolli koduleheküljelt www.riigikontroll.ee